

Jauna kultūros politikos vizija — p. 2

Vaiva Grainytė iš Vakarų Pekino — p. 3

Dainius Razauskas apie Naglio Kardelio knygą — p. 8

Aktorė Faina Ranevskaja apie senatvę ir kt. — p. 11

Kodėl Lietuvoje tebesinori gyventi

Apie emigraciją

„Iš Lietuvos emigruojama ne tik dėl pinigų – čia tiesiog nėra gera gyventi“, – skelbė vieno „Delfi“ straipsnio antraštė. Tame straipsnyje papasakotoje diskusijoje nusišnekėta iki to, kad tvirtinama, jog žmonės emigruoja, nes mieste nėra kur dviračiu važiuoti bei nėra kur su mažu vaiku krepšinių pažaisiti. Dabar labai patogu – kiekviena tariama ar tikra negerovė, gal net kad į troleibusą reikia lipti pro priekines duris, bus pateikiama kaip priežastis emigruoti.

Tokias pasakėles girdime nuolat: emigruojama dėl to, kad Lietuvoje nėra pagarbos žmogui, biurokratai iš piliečių tyčiojasi, verslininkai engia, žmogus nelaikomas žmogumi ir pan. Kas gi skleidžia tokias poringas? Tikrai ne tie, kurie atstovauja daugumai emigrantų. Toji dauguma nemoka nei rišliai rašyti, nei kaip nors minčių formuluoti (nebent internete anoniminio komentatoriaus balsu paburnoti). Tai dar viena lietuvių inteligentų įsigiedota giesmelė, nesuprantant tos didžiosios tautos dalies, kurią jie neva skriaudžiamą gina.

Čia man tenka pratęsti tą savo nesmagų aiškinimą apie „paprastus žmones“. Daug kartų yra tekę leidžiantis lėktuvu girdėti perspėjimus, kad iš savo vietos galima kilti tik tada, kai lėktuvas nusileidęs sustos. Visi šio paliepimo laikydavosi ir nekildavo jokių neaiškumų. Nieko panašaus, kai mūsų juodadarbiai grįžta iš Anglijos į Kauno oro uostą. Išgirde tokį perspėjimą, jie visi stoja, griebia savo krepšius nuo lentynų, stumdosi, grūdasi, veržiasi prie išėjimo.

Faktas tas, kad didelė jų dalis yra netašyti storžieviai ir chamai (nekalbu apie tuos, kurie yra tiesiog chuliganai, o kai kurie ir nusikaltėliai). Apie kokią čia pagarbą žmogui kalbėti? Svarbiausia, kad daugelis tame užsienyje jokios buitinės bendravimo kultūros ir pagarbos žmogui neišmoksta – apskritai nieko neišmoksta, net anglų kalbos: vakarais ten sėdi namie su tokiais pat nulėpusiais ir žiūri Rusijos televizijos šou. Neskinai tiesa, betgi: į Vakarų jie vyksta vieno dalyko – uždirbti pinigų, jokių kitų priežasčių nėra. Žinoma, geriau tegul ten dirba ir užsidirba, negu čia nuo bambalių ir odekolono apspangę kirmija.

Atsiprašau to galbūt kokio trečdaliao (o gal ir pusės?) emigrantų, kurie yra kultūringi žmonės ir išvykti gali dėl įvairiausių priežasčių – nors dažniausiai taip pat dėl pinigų, o gal ir dėl to, kad „čia tiesiog nėra gera gyventi“. Kad ir kaip būtų, nė vieno išvykstančiojo nesmerkiau.

Labai tipiškas atvejis neseniai dar kartą nuskambėjo vienoje radijo laidoje. Iš provincijos paskambinęs klausytojas paskelbė, kad Lietuvoje gera gyventi dešimčiai procentų žmonių, o 85 procentai negali net normaliai pavalgyti. Pokalbyje dalyvaujantis valdžios atstovas, kaip ir visada panašiais atvejais, šią „statistiką“ nutylėjo. O buvo galima paklausti paprastai: iš kur tas skambinęs žmogus žino, kad 85 procentai negali normaliai pavalgyti? Kaip jis tai apskaičiavo? Tokie balsai, kad didžioji dauguma Lietuvos gyventojų gyvena beviltiškame skurde, nuolat skamba televizijos ir radijo laidose, kai prabyla „liaudis“. Šį tą išmanantys prelegentai to niekada nei paneigia, nei patvirtina, kalba aptakiai. Kodėl? Turbūt todėl, kad jeigu pasakys, jog žemiau skurdo ribos gyvena kokie 20 procentų, tai iškart bus užsiūpulti kaip nehumaniški, ciniški: „O ką, jeigu 20 procentų žmonių skursta, tai čia jau gerai?! Ar nereikia jų gailėti?!“

Šitaip ir vyksta tas atsiprašant diskursas – bijant sakyti tiesą. O apie likusius šalyje „paprastus žmones“ inteligentai vis prasimano save guodžiančių pasakėlių – atseit televizijos laidos „Klausimėlis“ atsakymėliai surežisuoti: juk negali iš tiesų žmonės būti tokie beviltiški neišmanėliai ir kvailiai. Bergždžias savęs guodimas – gali. Taip pat keistai skamba tradicinis inteligentų piktinimasis dėl bulvarinės žiniasklaidos, pvz., dėl lėkštų, primityvių, vulgarių televizijos

LAIMANTAS JONUŠYS

šou. Keista čia tai, kad piktinamasi, jog tokios laidos *rodomos*, bet nesipiktinama, kad tokios laidos gausiai *žiūrimos*. Tada taip pat kurpiama guodžianti pasakėlė – esą žmonės šias laidas žiūri ne todėl, kad kaip tik tokių jiems *reikia*, o todėl, kad tokias jiems *rodo*. O gal tad ir masinis šiukšlinimas visoje Lietuvos gamtoje yra bulvarinių televizijų inspiuruotas?

Stasys Eidrigevičius. Emigrantai.
Sławomiro Mrożeko spektaklio plakatas. 1988

Apie vidinę emigraciją

Ir štai Dainiaus Razausko straipsnio antraštė pirmame „Š. A.“ puslapyje: „Kodėl Lietuvoje nebesinori gyventi“ (VIII.20). Tai yra tipiškas verkšlenančio lietuvių klausimas. Faktas konstatavimas – nebesinori. Kam nebesinori? Tekste sakoma: „Kaipgi mes *šitaip* nusigyvenome, kad išvis darosi nebeįmanoma gyventi?“ Kas yra „mes“? O gal tokie „mūsų“ verkšlenimai šiek tiek ir prisideda prie to, kad *kai kam* Lietuvoje nebesinori gyventi? Tokia pat nevilts ankstesniame „Š. A.“ numeryje – Vytauto Kinčinaičio straipsnyje. Šis daugiausia dejavo dėl to, kad iškertami brangūs Lietuvos miškai. Gerokai pavėlavo. Mada dėl to dejuoti buvo paplitusi prieš kokius dešimt metų. Kol paaiškėjo, kad iš tikrųjų miškų plotai Lietuvoje ne mažėja, o didėja.

Kokios gi konkrečios priežastys, dėl kurių Dainiui Razauskui nebesinori čia gyventi? Ne tai, kad čia klesti skurdas, nedarbas, didelė praraja tarp turtuolių ir nuskriaustųjų. Čia suokiamos standartinės jautrių inteligentų giesmelės – dėl to, kad Vilniuje (ir kitur) iškirsta keletas medžių, kad pristatyta daugiaaukščių namų. Ar kas nors tiki, kad žmonės emigruoja dėl to? Ir pats Dainius Razauskas, manau, ne emigruos, bus tik „vidinis“ emigrantas. „Atsiranda viltis, kad galbūt *kitaip* galima gyventi *kitur*“, – teigia straipsnio autorius. Tikrai tik „galbūt“. Vargu ar „kitur“ didmiesčiuose yra daugiau medžių ir mažiau dangoraižių. Veikiau priešingai – Vilnius tuo ir nuostabus, kad „miškas čia ateina į miestą“, kaip sakė kažkoks ne vilnietis.

Neseniai „Svobodos“ radijas transliavo interviu su „šeštus metus čia gyvenančia Ukrainos piliete rašytoja Svetlana Martynčik“, beje, knygas leidžiančia slapyvardžiu Maks Fraj. Jai iki šiol gražiai svajingai atrodo, kad Vilnius tebėra tarsi Gedimino sapnas:

Aš asmeniškai, eidama per tą vietą, kur Vilnia įteka į Nerį, stengiuosi netriukšmauti. Tegul kunigaikštis miega,

tegul nenubunda. Gyvenimas Vilniuje, kaip man atrodo, panašus į gyvenimą svetimame sapne. Šia prasme tai vienas iš man žinomų miestų, kuriame geriausia gyventi.

O toliau ji teigia: „Užvaldo jausmas, kad šis miestas organiškai išaugęs iš miško.“ Ji kalba apie dabartinį Vilnių, ne tą, kurį kažkaip ir kažkodėl prarado Razauskas.

Man patinka daug įvairių Vilniaus vietų, ir nors Antakalnyje nesu gyvenęs, ten būnu neretai ir pavaikščioju po įvairias jo vietas. Tai yra būtent tas rajonas, kur ne tik medžių, bet ir tiesiog miško labai daug, iki šiol. Jeigu pasidomėčiau konkrečiai tuo Dainiaus Razausko aprašymu kai kurių medžių iškirtimu, matyt, pritarčiau jam, kad tai tikrai negerai. Be abejo, ir Lietuvoje, ir Vilniuje padaroma daug negerų dalykų. Tik ar tai tokios blogybės, dėl kurių reikia šaukti, kad tai pasaulio (ar bent Lietuvos) pabaiga ir čia jau nebesinori gyventi?

Kodėl gi dalį intelektualų yra užvaldęs tas juodo aimanavimo sindromas? Priežasčių čia dvi. Dėl Vilniaus miesto permainų yra psichologinis aspektas. Norisi, kad miestas išliktų toks, kokį mes jį matėme vaikystėje ir jaunystėje (čia jau rašau „mes“, nes tai, manau, visiems labai suprantamas noras, net ir mano paties 45 procentams norisi, kad viskas išliktų taip, kaip buvę). Tas noras veikia nusėdęs pašamonėje – daug dalykų, susijusių su vaikystės ir jaunystės aplinka, mums yra mieli ir tiesiog nesinori, kad jie keistųsi. Antra priežastis – hipertrofuotas intelektualų jautrumas visoms negerovėms (didelėms ir mažoms – proporcijos jausmas prarandamas); kaip tik iš to kildavo ir Vakaruose (o dabar jau šiek tiek ir pas mus) kyla intelektualų kairuoliškas niežulys. Juk jeigu yra taip katastrofiškai blogai ir demokratinė sistema čia visiškai bejėgė, tai belieka visa tai sugriauti ir kurti naują, teisingą gyvenimą. Bet tai jau atskira, pernelyg sudėtinga ir ilga tema...

Lietuvoje daug tikrų negerovių: esama akivaizdaus skurdo, ir nemažai. Gal ir dar blogiau: praraja tarp skurstančiųjų ir turtuolių didesnė negu daugumoje ES šalių, daugybė laukų dirvonuoja, o kaimo žmonės vegetuoja skurde, žemės „grąžinimas“ virto gėdingu paežerių grobstymu, bibliotekos nebeturi už ką įsigyti knygų ir t. t. – yra čia dar ką vardinti.

Bet iškreipto jautrumo apimti kai kurie inteligentai, kaip tai jiems būdinga visur kur, aimanuoja daugiausia ne dėl to, o, pvz., dėl to, kad Vilniuje žmonės per daug mėgsta lankytis „Akropolyje“ ir šiaip per daug perka, ir apskritai parduotuvėse per daug viliojančių prekių, kurias kažkodėl (o praeikimas!) žmonės perka.

Tačiau, grįžtant į Vilnių, senamiestis atgijo iš sovietinės pusiau griuvusių būklės – užsienio turistai grožisi Pilies, Didžiosios, Aušros Vartų ir kitomis gatvėmis. Dideliam verkšlenančiųjų inteligentų apmaudui, jie grožisi (nors iš senamiestio to nesimato) ir anapus Neris (taigi anapus centro ir senamiestio) iškilusiais dangoraižiais, o Lietuva tuo pareiškia: mes nesame vien tik aborigenų šalis, kuri turi tik praeitį, – mes esame modernus Europos miestas, kurio istorija, t. p. ir architektūrinė, tęsiasi ir XXI amžiuje.

Iš tiesų sutinku gana daug žmonių, kurie į visa tai žiūri gana blaiviai, matydami ir neigiamų, ir teigiamų dalykų, bet jie dėl to ir nešaukia, o girdimi daugiausia tie, kuriems „dangus griūva“. Žinoma, tie, kurie kovoja dėl medžio nukirtimo ir dėl naujo pastato nepastatymo, kartais tikrai būna teisūs ir jų misiją verta paremti, bet taip pat pasitaiko ir tokių atvejų, kad jie savo kovingumu ir visa ko naujo neigimo įkarštyje klysta ir tampa retrogradais. Be kita ko, jie nepastebi (užmiršta, užsiriša akis), kad ne tik Vilniaus centre, bet net ir senamiestyje gana daug bjaurių sovietmečio pastatų.

Kelios mintys apie Lietuvos kultūrą

Prieš pradėdamas bandyti rašyti kultūrinei spaudai, norėčiau pasvarstyti, ką tai reiškia.

Pirmas dalykas, ateinantis į galvą – kultūrinė spauda Lietuvoje labai fragmentuota. Nė vienas leidinys neturi savo veido, o tuo labiau – balso, charakterio. Spauda puikiai atspindi bendrąją Lietuvos kultūros situaciją. Kaip kartą privačiai užsiminė Jonas Mekas, Lietuvoje kultūros nėra. Tuomet neatrodė, kad jis teisus. Neatrodė ir dabar, tik kaip ir tada akivaizdu, kad lietuviška kultūra labai skurdi tiek kūrybos, tiek sklaidos lygmeniu.

Tačiau man svarbu, kad lietuviška kultūrinė spauda tebeegzistuoja, nes kartu su ja egzistuoja ir potencialas reflektuoti, keistis ir keisti. Kokia ji galėtų būti?

- Mažiau fragmentuota. Šiuo metu nėra viena redakcija nėra sukūrusi apibrėžto skonio, kultūros, požiūrio, stiliaus leidinio. Būtų idealu turėti bent du skirtingų pakraipų kultūros savitraščius, tačiau tai visiškai nerealu vadovaujantis dabartine Lietuvos kultūros politika (jos kryptį, jei nesant verbalizuotai, tenka nujausti). Didžiojoje Britanijoje specializuota rimtoji spauda prasideda ir baigiasi vos keliasdešimties tūkstančių egzempliorių „London Review of Books“ ir „The Times Literary Supplement“. Manau, Lietuvai realu turėti tik vieną kultūros savitraštį.

- Mažiau filologiška ir labiau reflektuojanti besikeičiančią Lietuvos visuomenę. Lietuva neturi socialiai kritiškos literatūros tradicijos, todėl vienintelis būdas turėti socialiai reflektivią, polifonišką ir įdomesnę kultūrinę spaudą – diversifikuoti redakcijas, pritraukiant bendradarbių iš kitų sričių nei VU Filologijos fakultetas.

- Daugiau reportažų ir idėjų iš pasaulio, daugiau idėjų apykaitos. Praėjus dvidešimčiai nepriklausomybės metų Lietuvos kultūrinė spauda yra stebėtinai provincionali ir verdanti savo sultyse. Prie to prisideda ir kiek provincionali lietuvių kalbos politika, sauganti mus nuo prancūzų ir anglų kalbų, nors jau ne vieną šimtą metų esame katalikiškosios Europos kultūros dalis. Rusų kultūros įtakai esant tokiai gajai

mūsų teatre ir kine, ar nevertėtų įsileisti naujų vėjų iš mums giminingų kultūrų, esančių Vakaruose?

- Alternatyva nuo reklamos priklausomai žiniasklaidai. Lietuvos kultūrinė spauda pralaimi naujadarams, tokiems kaip „ArtNews.lt“, „Pravda“ ir „370“, nors nė vienas iš minėtų leidinių šiuo metu neturi jėgų ar perspektyvos nė kiek reflektuoti jokią kultūrą, įskaitant populiariąją. Pirmasis siūlo nekritiškus reportažus apie meną, kiti du iš esmės yra vartotojiški dizaino, mados ir viešųjų ryšių žurnalai. Kultūrinė spauda, finansuojama iš biudžeto, visuomet turėjo unikalią galimybę būti vieta refleksijai. Kol kas ji tokia netapo, visų pirma, galima spėti, dėl vadybos ir meritokratijos principo trūkumo redakcijose.

- Šiek tiek idėjų. Ar tikrai Lietuvoje neįmanomas visavertis literatūros festivalis kaip Hėjaus ar Edinburgo? Vilniaus knygų mugė yra vienintelis šiek tiek žinomas tarp skaitančiųjų. Ar neįmanomas geros kokybės tarptautinis festivalis, nepriklausomas nuo knygų reklamos ir prekybos, skirtas tik geros kokybės literatūrai? Ar tikrai Lietuvoje neįmanomas vienas geras, nors ir labai mažas, knygynas? Kodėl Lietuvos rašytojų sąjungos „Atžalynas“ negalėtų toks būti? Tiesa, neišvengiamai jame knygos lietuvių kalba turėtų sudaryti mažumą. Ar kultūros žiniasklaida negalėtų atlikti aktyvesnio vaidmens?

Kyla abejonių dėl šių dalykų:

- Ar spauda gali reflektuoti kultūrą, jei kultūros nereflektuoja menininkai? Lietuvoje politinis / socialinis menas prasidėjo Deimantu Narkevičiumi ir baigėsi Nomedu ir Gediminu Urbonais. Jiems (nesu tikras dėl Nomedos) – per 40.

- Kultūros kritika Lietuvoje yra daug maž mirusi. Literatūra ir jos kritika – taip pat. Valentino Klimašausko ar Kristupo Saboliaus tekstai turiniu ir konstrukcija turi daugiau bendra su postmoderniu menu, o ne su siauru lietuvišku literatūros supratimu. Kaip ir toks menas, minėti tekstai žaidžia su savimi estetikos žaidimus ir ne ką daugiau. Tačiau

daugiau ir negalima tikėtis iš kultūros tradicijos, kuriai socialinis menas yra susipynęs su pasąmonėje užsklęstu socrealizmo tabu.

- Lietuvoje tikriausiai nėra kultūrinės spaudos auditorijos. Esama auditorija yra pagyvenusi ir konservatyvi. Kalbant apie jaunąją auditoriją, nemanau, kad Lietuvoje yra bent viena redakcija, igali imtis jos paieškos ar auginimo. Lietuvos aukštojo mokslo sistema negali pasigirti humanizmu, skaidrumu, pagarba individui ar jo skatinimu. Kultūrinės spaudos lietuvių kalba vartotojų po poros dešimtmečių paprasčiausiai gali nebekulti. Šiuo metu nėra jokių priespaudų manyti atvirkesniai.

- Lietuvos kultūra – viešųjų ryšių, monopolijų, privačių interesų, o ne dalijimosi ir apykaitos kultūra. Ar tokioje privatizuotoje kultūroje gali egzistuoti kultūrinė spauda, kuriai būtini visuomeniškumas ir idėjų apykaita?

Po kelerių metų Lietuva turės išpūdingą dizaino, mados ir viešųjų ryšių kultūrą. Vargu ar galima tikėtis, kad kokia nors kritika apskritai egzistuos. Vieniems bus linksma kurti, kitiems bus įdomu vartoti. Pratusius prie platesnių ir gilesnių kultūrų tokia kultūrinė finliandizacija kiek liūdina.

Sąjūdis, kaip utopija ir kaip bet kuri iki šiol buvusi revoliucija, pasirodė negalintis tapti naujos tradicijos pradžia. Lietuva yra vieta, kur visuomeniškumo idėja inertiškai, visa jėga susidūrė su (atleiskite už skambius vardus) Hobbeso realybe ir patyrė bankrotą. Tiems tūkstančiams, kurie užaugo ir bręsta Vakaruose, Lietuva atrodo utopija. Šiai utopijai prielaidų mastyti kol kas nėra. Man, kol ji nemažsto, jos paprasčiausiai nėra. Kyla klausimas: „Ar gali tvariai egzistuoti valstybė be aukštosios kultūros?“

Absoliučiai taip. Tačiau viskas, pradėdamas krikščionybę ir baigiant Pasolini, čia yra visiškai nepritaikoma ir neturi jokios reikšmės. Filosofinė pagonybė ir vartojimo kultūra Lietuvoje susitiko ir susikryžmino.

ŠARŪNAS ANDRIKIS

Naikintuvas

Tuos, kam tikrai rūpi tiesa, skatinčiau idėmiau apsidairyti aplink. Pasiteiraukite artimųjų ir kaimynų nuomonės. Išs klausykite juos atidžiai. Tuomet – paklauskite savęs. Jūs tikrai žinote atsakymą, kiekvienas. Nes mūsų nepakartojamos sėkmės istorija paprasta kaip taburetė. Iš dainos žodžių neišmesti – iki atsirado „Naikintuvo“ produktai, gyventojai žalio supratimo neturėjo, ko jie trokšta, ko visiems tikrai reikia, kas jiems galėtų padėti, nes visus „gyvenimo“ patobulinimus jau buvo išbandę. Visi dar prisimena nesugražinamai nutolusius, baisius ir sunkius laikus (praėjusią vasarą), kai žmonės nemylėjo Dievo, nekentė savęs ir vienas kito, o nusižudyti bijojo... Laikus, kai jau nei televizijos transliuotos nesąmonės, nei cigaretės, nei alkoholis, nei atsitiktinis seksas nebegalėjo suteikti žmonėms jokios paguodos. Laikus, kai nei jaunimas, nei seniai nebematė jokios išeities. Kai pedagoginis vėblenimas universitetų auditorijose, vidurinio ir papildomo ugdymo klasėse tebuvo pakenčiamas vien dėl narkotikų, be kurių jau net mažamečiai pradinukai nebeįsivaizdavo bendrojo lavinimo. Prisipažinkime – pasaulio pabaigai tuomet jau buvome pasirengę bemaž visi. Žmonija ir pati mūsų nebepaguodžiama, nelaiminga planeta juk laukė jos su nebeslepjamu nekantrumu. Nes jau tik pabaiga galėjo išvaduoti mus iš tos slegiančios maišaties, taip graudžiai ir išdidžiai tebevadindamos „gyvenimu“, nors šis jau kada buvo virtęs kažkuo, ką puikiausiai juk galėjo atlikti mašinos arba iš viso niekas...

Tada mes ir pateikėme rinkai pirmąjį „Naikintuvo“ produktą. Ta mažytė bespalvė kapsulė, padengta skaidria tirpia bekvape ir beskone glazūra, per vienintelę įstabią savaite padarė tikrą tikriausią perversmą žmonių protuose ir širdyse. Garsas apie stebuklingąją piliulę žaibo greičiu apskriejo planetą ir visur, kur tik pasirodė – nuo Aliaskos iki Turkijos pasienio – ji akimirksniu tapo būtiniausių prekių sąrašo

lydere. Vartojantieji puikiasias „Naikintuvo“ piliules vieningai liudija svaigią jų poveikio galią. Ypač svarbu – to niekas nepaneigs – kad kapsulė saugi ir patikima, veikia greitai ir iš pirmo karto. Nesusipratimai neįmanomi... Visi pame name laikus, kai mūsųose dar tik mezgėsi didžioji verslumo dvasia ir gimė esminis vartotojų poreikius tenkinanti rinka. Tuomet kuklios kooperatyvo „Skaumas“ parduotuvėse pasirodė pirmieji spalvotieji vabalai. Parduodami sveriami ir po vieną įpakuoti į prastą rusvą vyniojamąjį popierių – pirkėjų entuziazmą greit pakeitė nusivylimas. Reklamuoti kaip vabalai, greitai įsisiurbiantys ir iščiulpiantys iš pradžių fizines, vėliau dvasines žmogaus jėgas, galiausiai – visą žmogiškąją vartotojo esybę, jie kando,

tiesa, skaudžiai, tačiau daugiau niekuo ypatingu nepasižymėjo. O kur dar jų keltas triukšmas, dvokas, brangus išlaikymas, sugadintas inventorių, apvilti lūkesčiai, savižudybių ir beprotybės atvejai... Tokioje štai naivioje epochoje atsirado nepasotinama paklausa mūsų produktams. Ir mes nenuvylėme žmonių. Tie, kas vartojote naująsias „Naikintuvo“ kapsules, žinote patys. Tai, kas parašyta ant vaistų pakuotės – nuo A iki Z – gryniausia tiesa. Parašyta: tiems, kas kasdien prieš valgį, pavalgę (bent dukart per dieną) reguliariai gers „Naikintuvo“ piliules – jau pirmąjį vartojimo mėnesį ištrupės dantys ir išvarvės (gali išsprogiuoti) akys. Tęsiantiems vartojimo kursą sutriks klausia, įmanoma netgi visiškai apkursti. Antrą (vėliausiai trečią) vartojimo savaitę tikrai atsiras garso ir vaizdo haliucinacijų. Sapno, tikrovės, prisiminimų, svajonių, žinojimo ir vaizduotės sąvokos praras prasmę – visa taps viena: iliuzija ir realybė, suvokėjas ir tai, kas suvokiama, susilies, taps nedaloma, be to – svaigis galva, pykins ir juokins virškinimo bei šalinimo funkcijų susikeitimas, koordinacijos pakitimai. Plaukai (visi iki vieno) nuslinks jau pirmąjį vartojimo savaitę. Rankų, veido ir viso kūno oda susitrauks ir susiraukšlės, ausys suglebs ir nukars. Savąjį ir visų, kuriuos kada gyvenime pažinojo, veidus ir vardus žmogus pamirš. Vėliausiai antrąjį „Naikintuvo“ piliulių vartojimo mėnesį vartotojas dings. Kur – firma nežino, tačiau užtikriname – išnyks be pėdsako.

EVALDAS DIRGĖLA

Autoriaus iliustracija

Vakarų Pekinas

Antibiotikai avansu

2010 08 18 18:02

Nepakenčiu tablečių ir farmacijos gaminių, žolelės man mielesnės, tačiau, genama nerimo ir „Lonely Planet“ išvardinto gausaus infekcinių ligų meniu, vaistinėj paprasčiau antibiotikų. Suprantu, kad susigauti ligą yra loterija, tačiau, paveikta vaizdinio, kaip Kinijos šiaurėj vienai viena kukuoja nežinomos ligos patalė, atsargumo dėlei nusprendžiau į lagaminą įsimesti antibiotikų (labai norėčiau, kad jų neprireiktų arba kad galėčiau išdalinti silpnesniems už save). Žodžiu, vaistinėkė davė nepigią dėžutę kažkokios bjaurasties.

Šeimos gydytoja – pažįstama, todėl receptą išrašė taip: *vienas du, gero kelio!* Už tai, kad pirkau ne peroksido ar vatytes, gavau prizą – kuponą / kvietimą į Kaišiadorių paukštyno firminę parduotuvę. Parodžiusi čekį ir kuponą turiu teisę į *atvėsintų viščiukų ketvirčių* kilogramą už 3,25 Lt!

Dabar, kai rašau, mano mielas dienoraštis, šis kuponas žiūri į mane savo salotinėmis akytėmis ir *liuksų* girliandomis. Tik dabar, mano dienoraštis, aš suvokiu, kad su gydytojos Ž. receptu pirmiau reikėjo eiti į paukštyno parduotuvę, o ne į vaistinę – būčiau pasiėmusi *kilą* atvėsintų ketvirčių ir surijusi. Būtų antibiotikas visam gyvenimui, avansu. Nemėgstu išlaidauti, o viščiukus juk lesina maždaug tais pačiais ospamoksais.

Chanso pratybos

2010 08 22 23:21

Šiandien veikiu: tąsiau, kėliau, į dėžes kroviau daiktus, su G. pjovėm malkas, buvau susitikime, rinkau slyvas, nervinausi, vynyjom mikrofonus, rūšiajom vinilus, skambinėju visur, derėjaisi su meistrais, labai pavargau, prasiklošėm pro Hanzos dienas. Apie jas ir papasakosiu, nes kiti dalykai yra per daug asmeniškai.

Ryte, kai važiuoju dviračiu pro Jėzuitų skersgatvį, diegas iš džipo rėkė šlavėjui (ar gatvės prižiūrėtojui – oranžinę liemenę vilkinčiam kitam diegiui):

– Ė, kas čia vyksta?

– Ch-ch-chanso dienos, – tarsi gyvatė iššnypstė diegas su liemene.

Taigi, pasitaisyti: Kaune visą savaitgalį vykusį šventę, skirta senovės pirkliais atminti, vadinosi Chanso dienos.

Palei Nemuną lakstė kiaulės, su plastikinėmis kuokomis daužėsi druckiai, stovėjo tūkstantis dekupažo imperiją liudijančių auskarų kioskelių (nuo jų neatsilikio jaukumo *namučiams* suteikiantys *niekučiai* iš veltinio). Buvo galima įsigyti dešrų, sūrių, prieskonių, *à la* vorholiškų pėdkelnių, skrybėlių *à la* Kučinskis. Buvo galima pasiklausti, kaip suprakaitavusi, į penkis korsetus įsispraudusi pana iš patrakusi pučia dūdmaišį – tai bent viduramžiai! Visi prekeiviai, kad būtų arčiau senovės, dėvėjo lininius XXL rūbus.

Ko aš ten ėjau? Tėsiu savo Pekino pratybas, psichikos ir ištvermės lavinimo veiklą: yriausi per minią kartodama, kad *ai, visai nieko, viskas gerai, visai nedaug tų žmonių, gi Pekine bus 15,6 milijono, o čia tik keli tūkstančiai*. Tai kartodama save apgaudinėjau: norėjosi visus žmones išstumdyti arba skradžiai prasmėgti.

Kai ilgesnį laiką pragyveni Kaune, sąmonėje įsitvirtina visai kitokie masteliai. Ir šiaip man labiau patinka tos vietos, kur čulba paukšteliai, ošia medeliai... Tad truputėlį jaudinuosi galvodama apie metus gigantomanišėje Kinijoje.

Norėčiau būti katė

2010 08 23 09:52

Tai gerai Rainiui: turi vienus kailinius, kurie žiemą varšarą, potvynį gaisrą atlaiko – ir taip iki mirties. O kaip man metams susikrauti lagaminą, kur klimatas pasižymi Sibiro anticiklonais, Gobio audromis, šutra ir liūtimis? Norėčiau būti ne pana, o katė

Ni hao!

2010 09 02 ~22:00 Pekino laiku

Štai aš jau Pekine, o dar ką tik glosčiau Rainių, gėriau valerijonus ir graudinausi, dar ką tik Kijeve laukdama persėdimo nužiūrėjęm išsirikavusius chasidų jaunuolius, dar ką tik pūčiau ašarų pilną nosį... Kelionė buvo itin sklandi, ukrainiečių stiuardėsės kalbėjo tik savo gimtąja kalba – nesvarbu, ar suomis, ar kinas teiravosi *to* ar *ano*. Buvo proga prisigerti savo mėgstamiausių ukrainietiškių sulčių – prisiminiau, kaip Odesoj pirkdavau jas litrais, Katerina juokda-

vosi iš mano godumo...

Šalia manęs visas tas aštuonias skrydžio valandas sėdėjo rumuniukė, su kuria truputį susidraugavau – ji Kinijoje jau antrus metus kalbą studijuoja, paskolinu jai ausines, kad galėtų žiūrėti „Žiedų valdovą“. Priešais sėdėjo rusas, kuris nugirdė skandinavą – abu pradėjo skaldyti diedų juokus, kišti man savo pagalves ir šnapsą. Būčiau mielai išgėrusi, nes alkoholis mažina stresą, bet vietoj to užsidengiau galvą užklotu, kad jokie seniai su savo girtais „servisais“ netrukdytų tas skrydžio valandas man kontempliuoti išsiskyrimą.

Paryčiais nusileidom Kinijoje: tušti oro uosto eskalatoriai ir freskos su budomis bei povais, ryjančiais kosminius vabzdžius! Paskui – sklandi pasų kontrolė: patikros pabaigoje reikėjo paspausti pokemoninį mygtuką su *šypsenėle*, jeigu tau patiko ši nebyli dokumentų registracija. Patiko!

Labai patiko ir taksistas, kuriam po nosim pakišau savo aukštosios mokyklos iškvietimo raštą. Kokius 11 kartų stojo praėvių teirautis kelio, vežė per bundantį miestą 30 km. Galiausiai paleido prie didžiulio, vijokliais apaugusio pastato. Įėjau į kiemą dardėdama lagaminu, pažadinu būdelėj snaudžiantį sargybinių, pakišau jam raštą – gavau leidimą eiti toliau. Apėjau – nė gyvos dvasios, tik nuorodos į „Piano class“, „Library“, išrikiuoti dviračiai, raudonos kiniškos lempos, didžiulis erdvus kiemas ir pro atvirus langus sklindantis knarkimas... Beldimais ir skambučiais ėmiau atakuoti tarptautinio skyriaus duris – už gerų 20 min. išlindo mieguistos kinės galva, išleido vidun. Jokių *English*, tik pantomima. Liepė ateiti rytoj, nes tik rytoj registracija. Ėmiau gėstais teirautis, *kur man šiandien dėtis, kur miegoti, tai gal duokit room, dormitory* ir pan. Ši kažkam paskambino ir davė ragelį: iš vaikų klyksmo išniro *sorry, but come tomorrow, dormitory is not ready, registration – tomorrow*. Na ką, padėkoju ir ėmiau teirautis apie pigias prisiglaudimo kur nors galimybes. Mergina parodė dešinę kryptį.

Viešbutyje gavau trivietį kambarį, nes vienutės buvo užimtos – registracijoje dirbantis vyrutis prisiekė, kad tikrai tikrai gyvensiu viena.

Lifte groja muzika, tačiau sienose kaip katė su šunim pjaunasi vamzdžiai. Pro langą matau skalbimo mašinų žarnas, klozetus, mašinų dalis. Lovos – trys sesės – matyti, kad daug regėjusios. Kažkas ant vienos kraujavo, kitoje kažkam vidurius suko, tik trečioji ne tokia patyrusi – jaunėlė – joje jau ir spėjau numigti.

Yra televizorius, rodo laidas apie grožio kremus, rodo, kaip senutė vaizduoja gudrią lapę, rodo kinišką BBC (CC TV) – dabar žinau, kad tropinė audra nusiaubė Šanchajų, kad Kinijoje labai daug užsieniečių studentų, kad rugsėjo 1 d. milijonai vaikučių ėjo pagerbti Konfucijaus...

Išėjau į miestą: pasirodo, apsistojuo senojo Pekino dalyje, hutongų rajone. Gatvėlių suplanavimas byloja apie XIII a., kvapas – apie prastą higieną, pilkas dangus – apie smogą. Gatvėje lupami česnakai, minkomas faršas, sklaidomi šilko rietimai, numyžinami vaikai. Mankšta daroma prie konteinerio, plaukai kerpami į puodą. Kanalas – žolėmis kimštas vanduo – kiek dvokia, tačiau į jį drąsiai neria savo cigūninius pratimus pabaigus senolė. Kita atlieka keistas aido apeigas: mauroja kaip meška į kitą krantą ir labai apsidžiaugia, jeigu aidas sugrįžta į ją gražiu ir aiškiu pavidaalu.

Krautuvėlėse kainos nesurašytos, todėl vienas iš manęs už vandenį pareikalauja 10 juanių (kiek daugiau nei vienas euras – atsisakau), kitas už du žaliosios arbatos buteliukus, alų ir vandenį paprašo 12 juanių. Tie žolelių ir žaliosios arbatos gėrimai jau spėjo užkariauti mano širdį – maukiu kaip pakvaisyti, jaučiu iš jų gaunamą sveikatą ir žvalumą. Kaži ar kažką panašaus gaučiau iš vištos pirštų – pardavinėja su visais nagačiais vakuuminiuose pakeliuose, padėti prie traškučių... Žodžiu, greičiau laukiu kalbos pamokėlių, nes dabar tik pečiais gūžčioju ir nieko nesuprantu. O vietiniai mane laiko turistu – siūlo pavežti savo karietinėmis dviračiais: *please lady, sit here, come there*.

Galiausiai pasiryžau nueiti pavalgyti, nors jaučiausi pakankamai soti nuo laiko juostų skirtumo, smogo ir žaliosios arbatos. Meniu buvo su paveikslėliais, todėl pirštu dūriau į kažkokią tamsiai žalių dumblių ar makaronų krūvą. Atnešė

Anna May Wong filme „Drakono duktė“. 1931

slidžius, aštirus *kažką*. Kaip elgtis su pagaliukais, pasirepetavau tik prieš pat skrydį, todėl turėjau ką veikti. Juolab kad užsisakiau ne lengvai sugnybiamus gabaliukus, o slidžius *kažką*. Vargais negalais tas įvairaus skonio aštrus gyvates įveikiau.

Pasistiprinusi nusprendžiau pasistiprinti Kinijos šunis. Iš rankinės vietiniam Rikiui ištraukiau sušutusią juodą duoną su dar labiau sušutusiū sūriu. Šuva ilgai uostė ir dvejojo, tačiau atbulais dantimis ėmė ėsti. Pekino Brisių supažindinusi su Lietuva (per duoną – trūko tik druskos) palinkėjau jam skanaus ir pasižiūrėjau į akis: kad atsiminčiau tą žvilgsnį, kuris – negali žinoti – galbūt kada nors bus patiektas mano lėkštėje...

2010 09 03

Naktį, kai viešbutį drebino kinų knarkimas, dėl laiko skirtumo buvau budri kaip pelėda. Įsijungiau televizorių ir iki ryto žiūrėjau laidas apie visokius koldūnus bei patiekalus. Keltis buvo tikra kančia, nes organizmui turėjo būti miego piko valandos.

Prisistačiau *Central Academy of Drama* – kinė palydėjo į kambarį. Kambarys puikus – su švaria lova, televizoriumi, spintelėmis, stalinėmis lempomis ir termosu – kad galėčiau liurlinti arbatą. Už sienos išrikiuotos skalbimo mašinos, švarūs dušai, tualetai... Kur kas geriau nei vakarykštis viešbutis: vamzdžiai čia nesipjauna ir niekas nesmirdi.

Vos spėjus išsidėlioti daiktus, pasirodė mano kambario draugė. Tai, kad ji miela pana, liudija pati jos tautybė – čekė! Pavlina studijuoja teatro režisūrą ir kinų kalbą – iš karto atsirado, kas padeda nusipirkti telefono kortelę. Kartu nuėjom papietauti. Vėl užsisakiau *kažką* iš žolių serijos. Jas bedorojant atkeliavo ir ryžių lėkštė, kurios būtų užtekę penkiems vyrams...

Už lango jau tamsu, kažkas universiteto aikštelėje spar-do kamuolį, koridoriuj pešasi korėjietės. Čekė kraipo galvą, kad aš drąsi – kinų nė bum bum, o metus čia žadu būti. Ką žinau, kol kas man čia viskas įdomu ir neturiu kuo skūstis – valerijonų buteliukus nugarūdau giliai į lagaminą.

2010 09 04

Koridoriuj, už durų, korėjietės dar neišsipaavo savo pokemoninių krepšių – atrodo, kad į savo kambarį susivežė visą rūbų ir kosmetikos parduotuvę: naktį, kuri mano lietuviškam organizmui yra diena, klajojau po bendrabutį ir kalbėjaisi su tų mergaičių avalynės kariauna (auksu ir sidabru tviskantys batukai niekada nemiega).

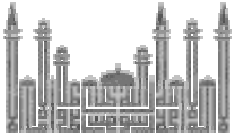
Čekė irgi vartėsi iki paryčių, traškėjo mūsų grūdų (taip – ne vištų pūkų) pagalvės. Po tokių naktų rytais guodžia grynna, nepaprasto skonio žalioji arbata. Išgeri pusę termosu ir atsigausi.

Su Pavlina nusprendėm aplankyti garsiąją Dangaus šventyklą. Teko maždaug šešias stoteles važiuoti metro: rankinių turinys peršviečiamas rentgenu, tada perki bilietą ir sėdi į kinas kimštą traukinį. Važiuoti smagu: rodo televizija, pučia oro kondicionieriai, lempučių mirksėjimai praneša stoteles.

Išlipom tikrai bjauriam rajone, kur kertasi šimtas transporto mazgų. Tačiau įėjęs į Dangaus šventyklos parką patenki į kitą planetą (pirkom tik parko bilietą, nusprendėm, kad mūsų organizmai dar nepasiruošę šventykloms): seni kaip pasaulis medžiai, keisčiausi žiedai, susiraizgę pagodų stogai su drakonų galvomis. Pilnas parkas vietinių, kurie šoka, dainuoja arba griežia senoviniiais styginiais. Ir visa tai daroma sau, ne dėl turistų. Labiausiai patiko saksofonininkų ir fleitininkų kvartetas: vyrai pūtė vos kelias gaidas, o aplink juos ratu sustojusi minia dainavo bendrą dainą. Kas nedaivavo – šoko. Aplinkui striksėjo keisti paukščiai – gražuoliai šarkos ir povo palikuonys...

Ėjom tiltu, kuriuo vaikščiojo Mingų dinastijos imperatorius, aplankėm gyvulių aukojimo vietą, imperatoriaus abstinencijos rūmą, kur bėgdavo jo susilaikymo nuo alkoholio, moterų ir skanumynų dienos. Dangaus parke yra Aido siena, Solsticijos stebėjimo stotis – visi pastatai veria akį ir atima žadą. Kadangi mūsų bilietas buvo skirtas tik parkui, visas šventyklas apžiūrėdavom iš nuotolio arba pro vartų skyles.

Nukelta į p. 4

Ramadano elgeta

KARVĖ (II sūra)?*

Vardan Alacho maloningojo, galeistingojo!

179 (183). O tie, kurie įtikėjo! Nurodytas jums pasninkas, kaip nurodytas tiems, kur buvo iki jūsų, – galbūt būsite dievobaimingi!

180 (184). Per suskaitytas dienas; o kas iš jūsų serga arba kelyje, tai – kitų dienų skaičius. O tiems, kurie tai gali, – išpirka – pavalgydinimas vargšo. O kas savo valia imsis gėrio, tai – jam geriau. O kad jūs pasninkautumėt, tai geriau jums, jei norite žinoti.

181 (185). Ramadano mėnuo, kada buvo pasiūstas Koranas vadovauti žmonėms ir kaip išaiška tiesaus kelio ir atpažinimo, – ir štai, ką iš jūsų užtikis šitas mėnuo, tegul praleidžia jį pasninkaudamas, o kas serga arba kelyje, – tai kitų dienų sąskaita. Alachas nori jums palengvinimo, o ne ap sunkinimo, ir kad jūs laikytumėtės skaičiaus ir aukštintumėt Alachą už tai, kad Jis išvedė jus, – galbūt būsit dėkingi!

Rašytojas ir dokumentinių filmų kūrėjas Tahiras Shahas juokais ramadaną yra prilyginęs trisdešimt sielvarto dienų, kai visi musulmonai dvigubai piktesni negu įprastai, o su kiekvienu mėnuliui užtekėjimu palaikoma regimybė, kad visi su malonumu laikosi griežto pasninko, darosi vis labiau abejotina. Tačiau visų blogiausia – kad per tą mėnesį niekas nieko nedaro. Užtat kitatikis – kitaip negu visi kiti – valgydamas tris kartus per dieną ir miegodamas kasnakt bent po septynias valandas, paskutinėmis ramadano dienomis gali jaustis kaip pasaulio valdovas!

Ką mes išmanome apie dalykus, kuriuos suvokiame savo labiausiai ribotais pojūčiais – rega ir klausa; ar mes iš tiesų pažįstame visumą? Toks buvo klausimas, kuriuo prieš keletą metų pasitikau savo pirmąjį ramadaną tarp musulmonų. Antrasis klausimas buvo gerokai proziškesnis... Kaip per dieną neužtrokšti dulkėse ir trisdešimt laipsnių temperatūroje, ir dar taip ištišą mėnesį? Bet juk aš galiu! Pasakiau... ir jau po penkių minučių ilgesingai spoksodama į vandens butelį šaldytuve užsimaniau sau įspirti.

Pirmosios pora dienų praslinko visai pakenčiamai, bet turbūt labiausiai dėl to, kad ir toliau miegodavau ligi soties, tuo tarpu musulmonai pakirdę su aušra valandomis atgailaudavo už visų metų nuodėmes. Dieve, kiek žmogus iš tiesų gali būti apsėstas nuolankumo aistros?! Beveik dar viena neįmenama šalies mišlė, nenusileidžianti Gizos piramidėms

ar Hačepsutos obeliskams. Tebūnie. Nesiruošiau išokti į pirmūnų gretas jau per pirmąjį savo ramadaną. Juolab kad iki viso musulmono ramadano programos paketo man dar trūko ir tinkamo įvaizdžio! Egiptiečių pavyzdžiu vyniotis į penkiasluksnį kokoną dar nebuvo pratusi. Nors pamaldusis kaimynas iš gretimio buto mudvi su kambario drauge kanadiete buvo persiėmęs protinti, kad šitaip mums būtų paprasčiau gatvėje vaduotis iš visokių įkyruolių beigi saugiau, – žvelgdamas į baltakasę kanadietę, kurios neblėstanti amerikietiška „welcome everybody“ šypsena ir visa povyza vargšus egiptiečius gatvėje traukdavo ne blogiau kaip Meka maldininkus per hadžą, nesunkiai tuo patikėtum, – vis dėlto romioji baltakasė kanadietė, mano didžiai nuostabai, tąsyk siaubingai išsiėdusi, bet mandagai, kaip tik amerikietiškas išsilavinimas leidžia, lyg tarp kitko perklaususi, ar egiptiečiai nustotų ir gatvėse ant kampų myžčioje, jei ji susisuktų į hidžabą. Taip nuo to karto hidžabo klausimas daugiau keliamas nebuvo. O aš toliau tęsiau savo pusėtinai pakenčiamą ramadano eksperimentą ir dar po poros dienų netrukau sulaukti rezultatų. Na, dangus nepriartėjo, užtat žemė vienu staigiu judesiu kilstelėjo arčiau dangaus. Bent man taip pasirodė vieną popietę susihorizontuojant ant arabų ir *cé-o-du* prisigrūdusio autobuso grindų. Tik neilgai gavau tuo priartėjimu džiaugtis – akimirksniu kažkas užtempė ant atsilaisvinusios sėdynės ir įgrūdo velniaižin iš kur pas ką ramadano metu atsiradusį vandens butelį į gerklę. Pro sukąstus dantis, neleisdama vandeniui koštis į burną, kliukinau butelį vien tam, kad įrodyčiau, jog vertinu vietinių paslaugumą ir rūpestį. Bet galvoje lizdą suko tik viena mintis – man irgi ramadanas! Ramadanas... kuris vis dėlto man baigėsi dar po kelių dienų, taigi net neįpusėjęs. Nes šleikšti kasdienė atšildyto drebučio būseną daugiau nebuvo pakeliama. Užtat paskui su kokiu jauduliu stebėjau, kaip vietiniai užsidegę olimpine dvasia likusį ramadano laiką pas Alachą uždribinėjo savus taškus – kas vaduodamasis iš alinančio alkio lyg iš stichinės nelaimės, išsireikalavęs mėnesio atostogas, užsibarikaduoja mečetėje, kas tenkinasi nuo sutrumpėjusios darbo dienos likusio laiko auka. Ramadanas – iš tiesų keistas metas. Šitas atkaklus varžymasis dėl... dėl elgetos dalios stačiai protu nesuvokiamas! Jei ramadano idėjoj atradai praktinę sveiko susilaikymo ir socialinės atjautos filosofiją, mokyme apie nuodėmę girdi išmintingai suformuluotą nuolatinio budrumo ir nusižeminimo pareigą, o mokyme apie pragarą išskaitai būtiną visuomeninio teisingumo siekį, ar negalima tiesiog pasiimti atrastą tiesą ir atmesti visas

tas keistas dogmas ir maskaradines praktikas – tai, kas, sekuliaraus pasaulio akimis žiūrint, yra iš esmės nesuvokiamas balastas? Jau žinau – negalima! Kad tuo įsitikintum, užtenka prisiminti, kokių *maksiminių* pablizgu sekuliarime pasaulyje spėjusios virsti Kalėdos ir kaip visos jų gerosios tiesos staiga ėmė atsiduoti saldžiu primitivizmu.

Lyg ore pakibusis abstrakti, sterili tiesa (samprotavimas tuštumoje), nejautrinanti dvasinės žaizdos ir viena greta neinanti su sveiko pavojaus nuojauta ir nusižeminusiu lūkesčiu, neprilygs tai energijai, kuri net didžiausius nelaimėlius ir stokojančiuosius gali uždegti nekintamu teisingumo tikėjimu. Sakytum žmogui reikia ne šiaip patogiai jaustis pasaulyje – jam būtinas praktiškos (!) romantikos nestokojantis gyvenimas, suimantis draugėn saugumą ir nežinomybę – pašėlusis istorija su siužetu. Anaipol tai nėra neracionalu. Religinė dogma yra ne toks prastas intelektinis žmogiškųjų nuojautų pateisinimas ir atvirksčiai. Ir ribotas yra ne tas, kuris dogmą mėgina pagrįsti savo gyvenimu, bet tas, kurio išankstinis nusistatymas apskritai nepripažįsta dogmų kaip galinčių turėti kokį progresyvų, kuriantį pradmenį, lyg moralė nebūtų prasidėjusi nuo dviejų sandorio susilaikyti nuo smurto vietoje, kuri yra šventa, nors tas šventumas nėra nei pačiuojuojamas, nei įrodomas moksliniais eksperimentais; lyg žmonės narsos būtų mokęsi, o ne tapę narsūs kovdami už savo šventyklą ar mokęsi švaros, o ne tapę švarūs dėl to, kad, prieš eidami melstis, turėjo apsišvarinti.

Musulmonai tiki, kad būtent ramadano mėnesį pranašui Muchamedui buvo pradėtas apreikšti Koranas. Taigi nuo tada „kreipdamasis į Persijos šachą arabų pasiuntinys jau galėjo išdidžiai pareikšti, kad visų paniekintieji arabai, kažkada maitinęsi driežais ir šuniene, dabar yra Dievo pakylėti ir turi savo Pranašą“ bei Šventraščių. Bet teisybės dėlei reikia pasakyti: nuo tada jie turi kur kas daugiau – šiurkšti gentinė visuomenė, kurioje smurtas ir plėšimai buvę gyvenimo norma, tapo atgailaujančia elgeta – elgeta, kuri ne kaulija, bet dalijasi!

Kokia menka *pasaulio valdovė* jaučiausi sėdėdama prie auštančios savo pietų lėkštės paskutinę ramadano dieną...

SAUDADA

Koranas: literatūrinių prasmių vertimas. Vertė Sigita Geda. V.: Kronta, 2008.

Vakarų Pekinas

Atkelta iš p. 3

Pirmą kartą pamačiau kažką panašaus į saulę – pro pilką dangų lendančius jos spindulius. Visgi smogas yra storas audeklas – joks dangaus kūnas Pekine nematomas. Jaučiausi kaip sapne, kaip „Discovery“ kanalo laidoje, kaip nežinau kur...

Vakare, kai pradėjo temti (dėl smogo tai vyksta anksčiau), patraukėm link metro. Žinoma, teko papozuoti iš kitų miestų atvykusiems kinų turistams, kurie, ko gero, nėra matę europiečių; teko prisibrauti po tūkstantinį suvenyrų siūlytojų tuntą... Pakeliui nusukom į šalį: įtraukė turgaus ir įvairių daiktų krautuvės sukūrys. Pasitiko tūkstantis vaisių ir keičiausių daržovių, čia pat iškabinėti varžtai, klozetai, audeklai, peiliai... Įlindom į sausakimšą parduotuvę, nusipirkom nešiojamuosius termosus; iš man neregėtų užkandžių skyriaus nusipirkau džiovintų gėlių (prie arbatos arba alaus), bambukų ūglių, sausos krevečių sriubos. Atrodo, galėtum toj krautuvėlėj praleisti šimtą metų tyrinėdamas kiekvieną daiktą.

Išėjusios susigundėm stabtelėti vietinių sausakimšai prisigrūdusioje maitinimosi įstaigoje. Mums puolė asistuoti šimtas kinų, pasodino prie didžiulio puodo, po kuriuo ruseno ugnis. Užsisakėm kažkokį komplektą iš kokių šešių patiekalų. Padavėjas nustebo, kad tiek mažai norime: paprastai kinai sėdi pulkais ir vienu metu ragauja dvidešimt patiekalų. Gavom aštuonkojų, riešutų kremo, kažkokių žolių, kažkokių daržovių, marinuotų česnakų, žuvies rutuliukų ir makaronų. Viską įmeti į puodą, palauki, kol apvirs, o paskui valgai. Buvo tikra puota, ne mažiau įdomu nei šventyklų. Kinai draugiškai šypojo ir rodė *liuksus*.

Paskui ėjom du kvartalus pro gatvę maudomus vaikus, konteinerius su televizoriais, kirpyklomis, autoservisais, batų parduotuvėmis... Miestas ūžia kaip pakvaišęs, visi kepa, verda. Man čia viskas patinka, išskyrus naktį – mano organizmas žino, kad Pekino tamsa reiškia lietuvišką dieną.

2010 09 05

Tas valandų skirtumas išves iš proto. Vėl visą naktį varčiausi grūdų lovoj, snūstelėjau tik porą valandų, nors po liežuviu sukūšau visą Eifelį valerijonų.

Ryte su Pavlina patraukėm į Meno galeriją. Pakeliui prisėdusios ant šiukšlių krūvos ir šlapimo upių išgėrėm po rauginto pieno „vazelę“ – visi vietiniai tokias geria.

Galerijoj kaip tyčia kokios devynios salės buvo uždarytos. O likusiose aštuoniose kabojo vien karolis ir bombardavimo scenas vaizduojantys paveikslai. Medžio raiziniai techniškausiai tobuli – išbraižyk kad gudrus tūkstantinės minios veidus, gaisro dūmus, šešėlius... Janas Matejko su savo baltiniu šedevru galėtų slėptis – galerijoj kabo gal šimtas maitiekių formatų. Paveiksluose ne kažkokie kunigaikščiai kardais (kurių gal net nebuvo) mojuoja, o tikros žaizdos sruva, mėsos į tave drimba, moterys rauda, vėliavos plėšosi... Liu Yamingo darbuose ne karas, bet žmogaus būtis vaizduojama – vien pilkos spalvos, o jose tai nėščia guli, tai mergina nutvieksta saulės stovi, tai gimtadienį švenčia vaikai. Toks fotorealizmas, kad chiromantas žiūrėdamas į paveikslų veikėjų delnus gali kiaurai matyti jų likimus.

Prie išėjimo radom knygyną – jame prisivarčiau šiuolaikinio Kinijos meno albumų. Dabar žinau: ši šalis turi daug vietinių vorholų.

Kadangi iš Lietuvos sulaukiau honoraro, nusipirkau *fotiką*. Tai dabar labai džiaugiūsi, nes be fotoaparato kaip be rankų čia.

Tad kai su Pavlina atsidūrėme *Wangfujing* prospekte (nesu tikra, gal tai gatvė), kuris primeta Niujorką, jau galėjau pleškinti išsijuosusi. Čia jaunimas atrodo kaip iš MTV ir kalba angliškai.

Nunėrėm į užsieniečiams skirtą keturių aukštų knygyną – praradau laiko pojūtį. Įsisukau į tradicinės medicinos skyrelį, varčiau Konfucijaus tezių tomus. Labiausiai mane pakerėjo kainos ir kompaktų skyrius: už 1 eurą gali gauti Kurosawos, F. Lango, Bergmano, Visconti DVD, šimtai stelažų

su Pekino operos spektaklių įrašais... Grobis netilpo į rankinę, net žandai sukaito iš jaudulio.

Praėjom pro garsųjį turgų, kurio pavadinimą, žinoma, pamiršau. Patenki į pirtį po atviru dangumi: šalia dangoraižių įsikūrę virėjai tau pasirošę iškepti gyvatė, jūrų žvaigždė, kirminų, šilkverpių (!), vandens vabalų (!), jūrų arkliukų (!), krabų. Apie galvijų išspjovus net nekalbu – ar įdomus tas jautis, palyginti su jūrų ežiū (nehiperbolizuoju: jie kepa net ežiūs)? Nieko neragavau, nes soti buvau filmais, netelpančiais rankinėje.

Iš „Niujorko“ patekome į „Maskvą“: Tiananmenio aikštė, Nacionalinis muziejus, paminklas herojams primena Kremliaus kompleksą. Žmonių – milijonas. Aplankysiu šias kultines vietas žiemą, kai išlasi turistai.

Kol ėjom į metro, kelis kartus pozavome kinų bernams. Jie paskui labai džiaugiasi, nes grįžę į savo miestą draugams gali parodyti tokias panas, kurios egzistuoja tik televizoriuose. Aš ne tokia įdomi, tačiau mėlynakė Pavlina su savo lininėmis garbanomis Kinijoje yra tikras stebuklas. Net ir tas garbanas nukirpus ji liktų stebuklas, nes yra labai maloni ir protinga. Gerai sutariam, panašius dalykus mėgstam, tų pačių nemėgstam.

Nuo metro stotelės namo ėjome pro vietinių gatvelis: kas sofą išsinešęs miega, kas riešutus gliaudo, kas bate kepa sojų varškę, kas kerpa, kas prekiauja. Gyvenimas verda kaip pasiutęs.

Persikai čia kamuolio didumo. Migdolų pieno skonis yra kažkas tarp migdolo ir autoserviso.

Gal šiandien pavyks užmigti, būtų gerai, nes rytoj 8 val. į mokyklėlę: bus egzaminas, nustatys kinų kalbos žinias. Maniškės yra žemiau nulio, priskirs prie atsilikėlių. Bet viskas juk pataisoma.

VAIVA GRAINYTĖ

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Skausmas

Būna taip: pamatai žmogaus veidą, ir ima skaudėti...
– Kai žiūriu į tave, man skauda.

Jupiterio akmuo

Ties šiuo akmeniu, prie šio akmens būdavo prisiekiami protėvių dvasioms. Pas mus tai Perkūno akmuo.

Apie internetą

Žmogus žmogumi tampa bendraudamas su kitais. Pavyzdžiui, tikroj ar tariamoj bendruomenėj, rate. Kompiuteris tik nutolina. Tai yra instrumentas, darbo įrankis kaip kad telefonas ar plaktukas.

Apie generacijas

Kiekviena generacija turi savo barjerą, kiekviena savotiškai prarasta.

Apie tam tikrą tarpsnį

*Tik paskutinė meilė yra, nepraeina,
tik paskutinė yra amžina.*

Iš sovietinių anekdotų

Žmogus ateina į parduotuvę. Klausia:
– Duonos yra?

Pardavėja:

– Nėra.

Žmogus:

– Pieno yra?

Pardavėja:

– Nėra.

Žmogus:

– Mėsos yra?

Pardavėja:

– Nėra.

Žmogus:

– Tai ko yra?

Pardavėja:

– Visko yra, bet dar neatvežė.

Prie upės –

vėlyvą rudenį. Andai. Ieškojau raktų, bet radau tik sidabrinį šaukštelį... labai gražų. Saulė dar smuko žemyn, taip bus iki Kalėdų.

Sniego nėra, užtat išnyra visos šiukšlės. Keista, kad tiek žmonių geria iš mažų – kišeninių buteliukų. Primėtyta visur. Ko nebuvo – sudegintų kompiuterių... Naujausios šiukšlės. Pasirodo, kompiuteriai naudojami 4–5 metus. Paskui reikia mesti.

Kiekvienas žmogus truputį detektyvas, todėl, išėjus pasivaikščioti, man susiklostė toks „politinis“ paveikslėlis. Gal aš ir neteisybų. Atsimenu, kaip „agentas Juozas“ (Č.) „Respublikoj“ pagarsino Šatrijos bylą. Vakar mačiau laidą, kur liudijo Aukščiausiojo Teismo teisėjas Dzedulionis. Jo žmona (irgi teisėja) tyrė Šatrijos bylą. Visą įrodė. Net tai, kad pasižadėjimas bendradarbiauti parašytas tušinuku, pagamintu SSRS... Rašė dienoraštį, tikėdama, kad jo kada nors prireiks. Teisybei paliudyti.

Dabar ji jau mirusi. Seime, kai Šatrija buvo „išteisinta“, Dzedulionienė buvo puolama, ją ištiko insultas. Paskui antras, trečias... Gimusi buvo 1939 metais, taigi galėjo dar pagyventi.

Kadangi konservatoriai norėjo atsikratyti Šatrijos, tai iš po jų nosies buvo nugriebtas Juozas. Dabar suprantu, kodėl jo niekas negynė. Net geriausias jo broliužis... Juozas dar bandė reabilituotis per rinkimus – veltui. Komunistai laikosi tvirtai.

Akis už akį, kaip jūs mums, taip mes jums. Jaunas buvau, nesupratau šios taktikos. RS bandžiau ginti Č. Pirmas užpuolė ilgametis RS partijos sekretorius... 1992-iejį Lietuvoj.

Bene naiviausias tada buvo a. a. Lozoraitis, ėjęs į prezidentus. Tas žmogus neturėjo jokio užnugario.

Prie upės (II)

Aš rašau dienoraščius, o žmogus už nugaros vemias... Nieko baisaus. Jis su ramentais. Vemia jau penkeri metai.

Apsinuodijęs degtine. Tokius yra vaizdavęs dar H. Boschas. Tik ten vemias iš valtys. Nuogas, į vandenį.

Aš irgi esu vėmęs. Esu matęs vemiančių, kurie klūpo prie unitazo. Nieko baisaus.

Vemiantis pasaulis? Tai tėra savotiškas apsisvalymas, tik ne pro tą galą.

Upėje, vandeny patys gražiausi šiaurėje paukščiai – dryžos antys žaliomis galvelėmis... Kitos – turi juodus šalikėlius, baltas juostas. Patinai ir patelės, patinėliai.

Iš kažį kurio poeto

Langas yra, bet nematyt Melisandos; sodas yra, bet nebėra sidabrinio plastėjimo.

Atsiminiau vienas Vėlines

– Prisdenk, prisdenk papus tu, kūtvela! – šaukė Bronius.
– Jeigu žmogus užprogramuotas, tai jis yra robotas, – antrino senučiukė iš globos namų.

Rumba

Šitas šokis, pasirodo, dar vadinamas kūno eilėraščiu. Eilėraštinis, kuris deklamuojamas (ar rašomas?) dviejų kūnų. Dviem kūnais.

Špygos simbolika

Nei šis, nei tas, tiesą sakant. Etimologija: bene iš figos – datulės. Atsivėrusi ar prasivėrusi datulė Rytuose yra mot. genitalijų simbolis... Tada tas ženklas tiek ir tereiškia. Jeigu dar prisiminsime pirštą... P. aš tave! Atsiprašau.

Žemaitybės

Lopišys (ar lopišis?) – lopšys.
Ar praduoti zadotką, ar ant žodžio paliks?
(Ar duoti užstato, ar patikėti žodžiu?)

Dainos

*Oj tai dyvai, didi dyvai buvo,
Kad užšalo ežeras vasaraitėj!*

Vaidiniai. Dievo kūdra

Pasaulis kaip kūdra, dievo (kažį kurio?) atmintis. Kartkartėmis jis numesdavo į ją (arba kiti dievai) atlikusį daiktą. Tie ėmė veistis. Užsiveisė begalė, o dievas kūdrą užmiršo. Užmirštasai pasaulis. Nereikalingas niekam.

Refrenai

*Visos žvaigždės nusileido: „Dar nematėm tokio veido!“
Ir pasakė paskutinį tamsrudį sudie.
Ir tada diena sutemo, nusileido žvaigždės žemėn,
Kad ištartų paskutinį tamsrudį sudie...*

J. Updike'as

Apsimesdami kvailiais mes pataisome nuotaiką patys sau.

M. Twainas

Pirmą balandžio vieni kitiems primenam, kad metuose 364 dienos.

Žemaičių leksika

– Mano vyras vakar vėl parėjo nosarais...
(Gal „nosim žemė ardamas“?)

Vienas anglų fermeris (XVI a.)

Šiltas balandžio lietus ėmė šaukti gegužės žiedus.

Ar tiesa?

Jeigu absoliuti valdžia absoliučiai ištvirtina, tai ar absoliutus valdžios atsakymas absoliučiai išvalo? Regis, vieno amerikiečio klausimas.

Kaip išgelbėti rimą

Visi pyksta, kai rimuojame „saulė – pasaulis“. Betgi jei pabandžius kažką panašaus: „Grimzdo į vakarus saulė, / o aš gedėjau vienas / šiam sup...tam pasauly...“
Visų akys nukryptų į tą netinkamą žodį?

Aleksandro Puškino pokštai

„O jei žmona ištikima, / Tai siela – vyrui skiriama, / Bet kūno plotyje – / Archimandritui Fotijui...“

Proletariška maldelė

Iš J. Prevert'o: „Tėve mūsų, kuris esi danguje, pasilik ten, kur esi, o mes būsime žemėj, kuri kartais būna be galo graži.“

Gilių karaliaus pasisveikinimas

– *Benedictus qui venit in nomine veritatis!*
(Palaimintas, kas ateina tiesos vardu... Tebūnie palaimintas nešantis tiesą!)
– Kam man tas balnas, jei neturėsiu ko balnoti? – tarė. – Tegū supūva drauge su arkliai.

(Gabriel García Márquez, „Apie meilę ir kitus demonus“)

Chirurgija – žemiausias gydymo lygis, šarlatanų ir barzdaskučių menas... Ir ten pat, beje, priduriama, kad taip saktantis yra prikėlęs iš mirusių žmonių, ir to ligi šiolei niekas nepaneigė...

Gegūnės ieškotojas

*Negądinkit manęs visokiais ten diogenais,
sengraikiais ir perkūnsargiais, –
pats mačiau žmogų
Čepkelių raiste
(o gal Tyrulių pelkėj?)
vidury baltos dienos,
be jokio žibinto,
rėkė dusdamas:
– Man nereikia žmogaus! Pats toks esu,
o ir Jonas, ir Ona tokie patys,
Dactylorhiza – man reikia – cruenta,
gegužraibinė žolė, tamsmėlyniai su
rožiniais atspalviai, su baltais
būna stiebai ir žiedynai, – gegūnė,
žydinti gegužės pradžioje...*

K. Petrausko grimuotojas –

Petras Korsakas. Dideliam dainininkui grimą pirkdavo atvežtą iš Paryžiaus. Butelis – 75 litai. Bekono kaina.

Jis sugalvojo pats daryti iš Kauno senamiesty esančios dažų parduotuvės. Išėjo labai gerai. Kipras:

– Kokie čia dažai? Ar nusiplaus?

– Taip, šiltu vandeniui...

P. K.:

– Taip sutaupiau daug bekonų!

•

Janekas, Kazė, Lora: J. taisydavo kranus, Kazė (žmona) dirbo banke, L. vyras jau miręs. Janeko bičas Kolia. Turėjo draugę, klausia:

– Gal turi draugę Janekui?

Toji atsiminė Lorą, sukrito suompirštėj. Amen, jau šešetas metelių. Kazė galop viską iššniukštino. Atsiuntė pas Lorą draugę, apsimesusią soc. darbuotoja. Lora gėrė su Janeku.

Janekas pirmas užuodė klastą.

– Rodyk pažymėjimą, kale!

Tuo metu skambina Kazė (Janekui):

– Kur esi?

– Pas Kolia!

Po pusvalandžio atsirupūžino, rado J. pas Lorą. Gerai, kad šioji nesutriko. Pastatė butelį. Visi trys išgėrė, moterys abi pavarė Janekui.

Kazė – Lorai:

– Bet svarbiausia, kad jis grįžta iš tavęs pas mane su stačiu. Gyvenkim per tris.

Atsibučiavo.

– Ir šiaip per tris jau gyvenam!

Janekas dabar tik slapčia atvaro. Syki turguj Kazė vėl juodu sučiupo. Janekas tempė Loros kiaušinius. Lora spruko, o Janeko galva nusidažė. Kiaušinienė.

Va tau! Bolekas ir Liolekas...

FAINA RANEVSKAJA

Senatvė – Dievo nemokšiškumas

FAINA RANEVSKAJA

(1896–1984, tikr. Feldman – slapyvardžiu pasirinko A. Čechovo „Žuvėdros“ herojės pavardę) – TSRS liaudies artistė, teatro ir kino aktorė, bendravo su V. Kačialovu, A. Achmatova, M. Cvetajeva, V. Majakovskiu, O. Mandelštamu. Ryškių charakterinių, dažniausiai epizodinių vaidmenų kūrėja buvo nepaprastai populiari, jos posakiai nuolat gaudomi ir cituojami, jos šlovę pranoko gal tik satyros aktorius Arkadijus Raikinas.

Turbūt aš greitai mirsiu. Vis dažniau prisimenu vaikystę. Įvairūs įvykiai išplaukia iš atminties gelmių ir jaudina iki širdaplakio. Aš matau kiemą, siaurą ir ilgą, grįstą akmenimis. Kieme tupi grandine pririštas gauruotas šuo, kurio suveltame tankiame kailyje įstrigo šiukšlės ir net vynys, – vadina jį Buketu. Buketas visada verkia ir žvangina grandine. Aš myliu jį. Apkabinu jo galvą, matau jo geras, protingas akis, prisispaudžiu veidu prie snukio, šnibždu meilės žodžius. Buketas dvoja, bet tai man netrukdo. Juodame danguje – baltos žvaigždės, nuo jų šviesu. Matau pro langą, kaip iš kiemo velka arklį. Vėžėjas sako, kad arklys krito nuo senatvės ir jį dabar tempia į lupyklą. Nežinau, kas tai yra. Man penkeri metai.

Pirmą kartą kine. Ištirpstu. Filmą spalvotas (matyt, išdažytas ranka, kaip vėliau buvo padaryta su „Šarvuočio „Potiomkino“ vėliava), galbūt „Romeo ir Džuljeta“. Man 12 metų. Mane apima ekstazė – gerai atsimečiu savo jaudulį. Pagriebiu kiauštelę taupyklę, prigrūstą smulkių pinigėlių (užmokestis už žuvų taukus). Kiauštelę sudaužau. Esu įsijaudrinusi – man reikia atlikti kažką didelio, išskirtinio. Grindimis ima šokinėti monetos, atiduodu jas kaimynų vaikams: „Imkite, imkite, man nieko nereikia...“ Ir dabar nieko nereikia – man 80 metų. Net kvėpalų iš Paryžiaus, draugų dovanos. Ilgai svarstau, kam gi juos padovanuos... Ekstazių seniai nepatiriu. Gyvenimas baigtas, o aš taip ir nesupratau, kas ir kaip.

Aš – socialinė psichopatė. Komjaunuolė su irklu. Jūs mane galite pačiupinėti metro. Tai aš ten stoviu, pusiau pasilenkusi, su maudymosi kepuraite ir plieninėmis kelnaitėmis, po kuriomis visi spaliukai trokšta palįsti. Aš dirbu metro – esu skulptūra. Mane nupoliravo tokia daugybė letenų, kad net didžioji prostitutė Nana gali man pavydėti.

Achmatova man sakė: „Jūs didi aktorė.“ Na, taip, didi aktorė, ir todėl nieko nebeveidinu, mane reikia atiduoti į muziejų. Esu ne didi aktorė, o didi subinė.

„Rašyti memuarus – tas pats, kas rodyti įstatytus dantis“, – sakė Heine. Greičiau jau leisiu save nukryžiuoti, nei parašysiu knygą „Pati apie save“. Ne sykį mėginu pradėti dienoraštį, bet visada sunaikindavau tai, kas parašyta. Kaip galima save demonstruoti? Tai neklu ir šlykštu.

Kodėl Lietuvoje tebesinori gyventi

Atkelta iš p. 1

Dabar jau tokių „užsimeršėlių“ netrikdo tai, kad visi Vilniaus pakraščiai prikimšti kilometrų kilometrų nusidriekiančių blokinių daugiabučių, už kuriuos siaubingą architektūrą sunku įsivaizduoti. Kiek juos statant buvo iškiršta medžių? Na, realu manyti, kad šimtą kartų daugiau negu tu, dėl kurių dabar kai kas raunasi plaukus nuo galvos. Beveik kiekvienas, kad ir pats prasčiausias, naujas pastatas yra gražesnis ir geresnis už anuos. Bet su visais sovietiniais pastatais mes jau esame apsipratę. Jie mums nekliudo, nes yra seniai tapę organiška mūsų aplinkos dalimi, jie natūraliai apsigyvenę mūsų regos lauke. Ir šitaip galiausiai prarandamas ne tik estetikos, bet ir realybės jausmas, o prieš dvidešimt metų tai buvo sunkiai įsivaizduojama.

Tad pažiūrėkim, kaip tai atrodo iš šalies. Garsaus britų sekmadieninio laikraščio „Observer“ korespondentas (2008.VI.1), pavadinęs Palangą „vasariniu brangakmenių šalies karūnoje“, sakė, kad tai labai jaukus miestelis su „spalvingais skandinaviško tipo mediniais namais (jeigu nepaisysi visur išsibarsčiusių sovietinių betoninių pabaisų [Soviet concrete monstrosities])“. Viešbutyje „mūsų kambarys buvo švarus, erdvas ir jaukus. Deja, akis badė tai, kad tiesiai priešais mūsų balkoną stūksojo trupantis sovietinis daugiaaukštis. Tačiau tai savaime buvo gana miela ir komiška, nes neišvengiama.“

Pastarasis sakinytis byloja tik apie gerą sąmojo jausmą ir smagią nuotaiką, iš principo nebūdingą visiems mūsų

Gyvenimas slenka pro šalį ir nė nelinkteli, kaip pikta kaimynė.

– Faina Georgijevna, kaip laikotės?
– Jūs gi žinote, brangioji, kas yra mėšlas? Tai štai, jis, palyginti su mano gyvenimu, – marmeladas.

Sėdžiu Maskvoje, vasara, negaliu palikti šunėko. Išnuomoju man namelį už miesto su išviete. O mano metuose tegali būti vienas meilužis – naminis klozetas.

Senatvė – tai laikas, kai žvakutės ant varduvių pyrago kainuoja brangiau nei pats pyragas, o pusė šlapimo keliauja analizėms.

Kartą dalyvaujant Ranevskajai imta piktintis šiuolaikiniu jaunimu.
– Jūs teisūs, – sutiko aktorė, – šiuolaikinis jaunimas baisus...
Ir patylėjusi pridūrė:
– Tačiau dar baisiau, kad mes jam nebeprisitaikome.

Man visuomet buvo neaišku: žmonės gėdijasi skurdo ir nesigėdija turto.

Nusifilmuoti blogame filme – tas pats, kas nusispjauti į amžinybę.

Aš greičiau sutikčiau sušokti Žizel nei pasirodyti per televiziją. Užteks man ir radijo. Ryte, kai įjungtas taškas, galiu nors sviestą ant duonos tepti ir arbatą gerti, o ne stebeilytis kaip išprotėjusi į ekraną. Jo, tiesa, aš ir neturiu.

Yra žmonės, gerai žinantys „kas ir kaip“. Mene šie žmonės man regisi kaip banditai, parenkantys raktus.

Ir reikia gi šitaip. Sulaukiau tokio siaubingo laiko, kai pranyko visos namų tvarkytojos. Ir žinote kodėl? Visos namų tvarkytojos tapo aktorėmis.

Talentas – tai nepasitikėjimas ir skausmingas nepasitenkinimas savimi bei savo trūkumais; viso šito nesu aptikusi vidutinybėje.

Prakeiktas devynioliktas amžius, prakeiktas auklėjimas: negaliu stovėti, kai vyrai sėdi.

Optimizmas – tai informacijos trūkumas.

Aktoriai trupės susirinkime svarsto bendradarbi, kuris kaltinamas homoseksualizmu.
– Dieve mano, – neiškenčia Ranevskaja, – nelaiminga šalis, kurioje pats žmogus negali apsispręsti, ką turi veikti jo užpakalis.

Lesbianizmas, homoseksualizmas, mazochizmas, sadizmas – tai ne iškrypimai. Iškrypimų, tiesą sakant, tėra du – ledo ritulys ant žolės ir baletas ant ledo.

Perpildytame autobuse, kuris išvežioja po spektaklio aktorius, pasigirsta nepadorus garsas. Ranevskaja pasilenkia prie kaimyno ausies ir pašnibždom, bet taip, kad visi girdėtų, sako: „Jaučiate, balandėli? Kažkam atsivėrė antrasis kvėpavimas.“

Ranevskaja po spektaklio sėdėjo savo grimo kambaryje visai nuoga ir rūkė. Staiga atsivėrė durys ir ant slenksčio prirentkas sustingo vienas iš teatro darbuotojų. Aktorė nesumišusi ištarė savo garsiuoju bosu: „Brangusis, jūsų nešokiruojate, kad aš rūkau?“

Jeigu moteris eina išdidžiai pakelta galva – ji turi meilužį. Jeigu moteris eina nuleidusi galvą – ji turi meilužį. Jei moteris laiko galvą tiesiai – ji turi meilužį. Ir apskritai, jeigu moteris yra su galva, tai ji turi meilužį.

Moterys, be abejo, protingesnės. Jūs kada nors girdėjote apie moterį, kuri neteko galvos tik dėl to, kad vyro kojos gražios?

Brangusis mano, koks košmaras. Galvą skauda, dantys niekam tikę, širdį spaudžia, baisiausiai kosėju, kepenis ir skrandį maudžia. Sąnarius laužia, vos vaikštau... Ačiū Dievui, kad aš ne vyras, o tai prisidėtų dar ir impotencija.

Kai aš numirsiu, palaidokite mane ir ant paminklo užrašykite: „Numirė nuo pasišlykštėjimo.“

Iš: *Фаина Раневская. Старость – невежество Бога. М.: АСТ: Зебра Е, 2010. Vertė Jūratė Visockaitė*

verkšlentojams. Tokių užsieniečių pastabų galima aptikti ir daugiau, t. p. panašiai jiems atrodo Vilnius, – bjauru ne tai, kad dabar yra statoma ir miestas modernėja, o tai, kas pastatyta sovietmečiu.

Apie emigraciją iš sveiko proto

Čia kalbėtumėm apie tuos absoliučiai masiškai sovietmečiu išplitusius pastatus – visų rajonų centrų vietinės valdžios institucijos („vykdomieji komitetai“) ir kultūros namai buvo betoniniai bunkeriai pilkom arba murzinai baltom tinkuotom sienom. Prieš dvidešimt metų mes, regis, visi supratome, kokie tie pastatai simboliškai pilki, nykūs ir bjaurūs (nors tada mums, aišku, ne tai labiausiai rūpėjo). Dabar jau turbūt nebesuprantame (arba mums reikia užsieniečių, kad tai primintų). Kaip tik tokio tipo pastatai yra ir vilniškis „Lietuvos“ kino teatras ir (bent iš dalies) Sporto rūmai. Dabar kai kas šaukia, kad kaip tik šiuos pastatus būtina išsaugoti, o visi nauji grakštūs stikliniai, spindintys daugiaaukščiai esantys bjaurastis (anaiptol nesakau, kad visi nauji pastatai yra puikūs). Jeigu praeityje būtų vadovautasi tokiomis retrogradiškomis nuostatomis, didelės dalies tos dabar puoselėjamos architektūros iš viso nebūtų buvę. Juk kadaise Vilniuje atsiradę baroko architektūros statiniai atrodė provokuojamai, moderniškai neskoningi, įžūlūs.

Ir ateina toks momentas, kai visas tų šventuolių pasipiktinimas išvirsta tokiais pavidalais, kurie nėra vien nekalti perdėjimai, tos nuostatos darosi žalingos Lietuvai. Pylimo

gatvėje vietoj sovietmečio griozdo turėjo išaugti dailus neaukštas pastatas, savo senesnio stiliaus architektūra harmoningai derantis prie aplinkinių namų. Tačiau daliai protestuotojų tai buvo visai nepriimtina, ir judėjimas *Už Lietuvą be kabučiu* faktiškai virto judėjimu prieš „Lietuvą“ su kabutėmis, tai yra prieš naują gerą kino teatrą. Laimė, nors fanatiški protestuotojai tuo niekada netikėjo, ne tik išliko „Skalvijos“ kino centras, bet ir atsirado dar vienas geras – „Pasaka“. O buvusios „Lietuvos“ griozdas riogso apleistas iki šiol, tačiau protestuotojai gali džiaugtis išlaikę svarbią „viešąją erdvę“. Taip, jie šitaip įvardino tą dvidešimties metų pločio šaligatvį prie gatvės, kuria užia nuolatinis automobilių eismas. Ar tai tinkama viešoji erdvė? Ar šie rėksniai teisuoliai gina vilniečių interesus, ar tyčiojasi iš jų?

Kodėl atsiranda tokių nusišnekėjimų? Tikrai ne iš blogos valios. Tai randasi iš liguisto, hipertrofuoto ir fanatiško nepasitenkinimo visomis permainomis, viskuo, kas nauja, viskuo, ką daro prakeikta valdžia ir prakeiktas verslas. Viskuo tuo, dėl ko, Dainiaus Razausko nuomone, nebesinori gyventi Lietuvoje.

Lietuvoje *tebesinori* gyventi todėl, kad čia, nepaisant masinio šiukšlinimo, tebėra daug nuostabios gamtos, todėl, kad, nepaisant dalies apsitvėrusių savininkų (ir daug daugiau tuos apsitvėrimus perdedančių kranklių), yra gausybė ežerų, prie kurių vasarą nuostabu poilsiauti, todėl, kad apskritai čia daug natūralios gamtos ir mažas gyventojų tankumas, todėl, kad net mūsų miestuose, nepaisant kai kurių planavimo klaidų, yra daug gražaus paveldo, medžių ir puikių vaizdų. Ir, svarbiausia, todėl, jog čia, kad ir kur nuklydę, gali susikalbėti nuostabia lietuvių kalba.

AUŠRA KAZILIŪNAITĖ

antkapis

po nakties oda
dangus
bedančių moliuskų
vidinės pusės spalvos

tyloje girdėti
nakties stuburo
slankstelių traškėjimas

raibuliuojanti geldelė
vis labiau čiaupiasi
įtraukdama
peizažą ir mus
mus į peizažą
peizažą į mus

išspjaudama
mažas varlytes
tavo sode –
b e s i b a i g i a n č i o s
v a s a r o s
k r a u j a

naktis be paukščių

Agnei I.

naktis tik ežeras
kuriame glamonėjas
dvi nuogos undinės
balto marmuro kūnais
liejas
naktis iš krantų

sėdžiu ant tvarkingai
paklotos lovos
tabaluuju nuleidusi kojas
už lango girdžiu
šlumštelint
nuo šakos prinokusį
rytą

viena iš undinių pabaidyta
galingai pliaukšteli uodega
keli nakties lašai
užtykšta ant kambario sienų

sėdžiu ir matau
kaip ji neria
vis giliau ir giliau
į save

tarsi norėtų užminuoti
sapno užutėkį

švinta

gal apie baltas gal apie akis

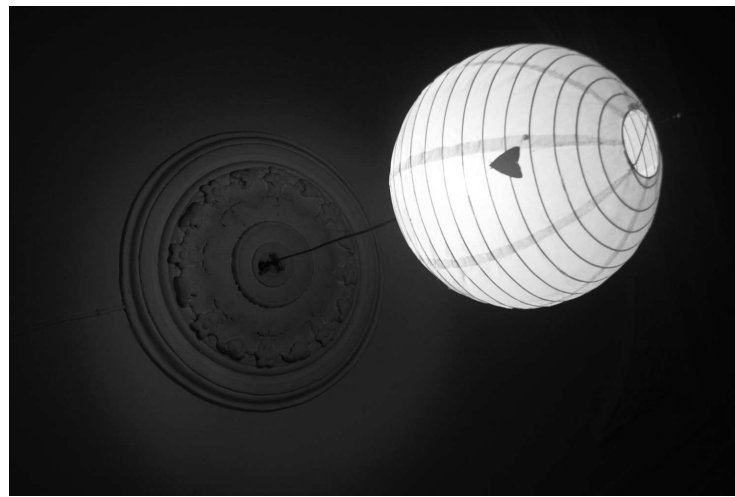
D. G. J.

ryto indas vis krentantis
iš rankų
vėl suduš
ir išriedės devynios baltos akys

ant šukių nenujausdami pavojaus
užlips keli sapnai
ir susipjaustę kojas
sienas prišlepsės
raudonais saulės spinduliais

tame kambary –
dideliam kieme –
veidrodžio raukšlėse
ridinėsis apkvaitusios akys

jas spardys vaikai
baltais rūbais
skleidžiantys vien tik spragsėjimą
kartais krentantys ant žemės

pagelstantys
aštriais dantukais
skrupulingai plėšantys
savo marškinius

vakarais
ant tavo milžiniškų akių
straksės žvirbliai
lesios jas
ir tu matysi tiek daug
balkone stebėdamas
keliu besiridinėjančias
devynias baltas savo akis

vis dar drėgnas
aplipusias spragsėjimu
dulkėmis
ir mažomis baltomis
rūbų skiautėmis
atplyšusiomis nuo
grėsmingo rudens artėjimo

jos išliks baltos
pamažu vis labiau laidojamos
pamažu vis labiau žindančios tavo krūtis
nejudėdamas stebėsi
kaip į devynis jų karstus palengva kalamos
lietaus viny
kaip į devynis jų krantus
vis labiau laipinasi mėnesiai
paskubom
apčiuopsi pastarųjų tinimą

tu matysi tiek daug
tu regėsi juodų šakelių virpėjimą
savo devyniomis akimis
nepastebėdamas žvirblių

daugiau nejudamas skausmo
ryto šukėms smingant
į baltas pėdas

apokalipsė arba dantų
pastos reklama, turinti
apokalipsės bruožų

„Jiems buvo duota valdžia ketvirtadalyje žemės, kad
žudytų kardų, badu, maru ir žemės žvėrių dantimis.“

Apr 6, 8

sudraskyti žemės žvėrių dantimis
pakartoti žemės žvėrių dantimis
nustebti ir tarti sudie
žemės žvėrių dantimis
paspausti šviesosforo mygtuką
žemės žvėrių dantimis
susipažinti ir atpažinti
žemės žvėrių dantimis
paklausti ir nelaukti atsakymo
žemės žvėrių dantimis

tarsi keliautojas nusimestų
nuo pečių
neišdirbtos odos krepšį

ir iš to krepšio
tekėtų nakties okeanas

tarsi šis turėtų
žemės žvėrių dantis
žemės žvėrių dantimis

operacija

prapjaukit jūrą
ir išimkit aklaį

ji pasveiks

užsiūkit jūrą
ir sėdėkit ant kranto

ji pasveiks

nors lietaus titrai
byloja pabaigą

nors raidės tykšta
į veidus
ir kažkieno ranka
jiems prisipildžius
įmeta ledukų

nors siurbčioja
per šiaudelį

dangaus žarnos. istorija
padiktuota rabio Šavelio

Aušrai Kaziliūnaitei

štai
stovi vidury lauko
tokia tyli ir tokia apsinuodijus
pasibaigusio galiojimo vakaru

bandai iš jo
it akmens luito
atminties kaltais
iškalbėti statulą

bet vakaras taip pat stovi
vidury lauko
ir seka tavo judesius
gyvena blakstienų šešėliuose
veidrodžio raukšlėse

netrupantis dangaus geluonis
įsminga į odą

išsisklaido debesys
trenkia žaibas
pertrūkęs dangus pamažu miršta
ir išsibarsto
ant tavo rankų
toks apleistas ir purvinas benamis

akmuo ant kurio stovi
tvirtas ir netrupantis
pagaliau pasiduoda
pleišto monologui
tau pavyksta vos vos įrėžti vakaro šoną
sutrikdyti akmens dievukų tylėjimą
pagirdyti kraujo lašais riešutmedžių šalį

ir štai

randuotas vakaras
trinkt
skeveldra pataiko į laiko vyzdį
trinkt
jis nusileidžia
it juoda saulė
trinkt
juoda apipelijusi saulė
trinkt

Autorės nuotrauka

Vieninteliu keliu pas Dievą

Naglis Kardelis. Pažinti ar suprasti? Humanistikos ir gamtotyros akiračiai. Straipsniai ir esė. V.: Naujasis Židinys-Aidai, 2008. 240 p.

Prieš kokį pusmetį perskaičiau šią Naglio Kardelio knygą. Joje liečiami dalykai, pati mąstymo erdvė man pasirodė labai artimi. Kitados aš labai degiau fizika, studijavau tiksluosius mokslus, paskui mano žvilgsnis nukrypo į filosofiją, pirmiausia į mokslo filosofiją, o paskui ir į filosofiją apskritai, žmogaus būties filosofiją, paskui į religiją ir t. t. O Naglio knygos turinys kaip tik: I. Mokslas ir filosofija; II. Gamtotyros iššūkiai; III. Humanistikos ateitis; IV. Tikėjimo ir filosofijos sankirtos. Tiesa, jau bene 20 pastarųjų metų su tiksliais mokslais išvis nebeturiu nieko bendra, filosofijos („administracine“ prasme) beprisiliečiu vos retkarčiais, su tikėjimu mano santykis pasidarė labai asmeniškasis. Bet, kaip sakoma, malonu prisiminti.

Užtat Naglio Kardelio knygą skaitant nesyk norėjosi čia pritariamai linktelėti ar net šūktelėti, čia iš esmės pasvarstyti, pasiginčyti ar net šyptelėti – abejingas nelikau. Pirmiausia kelios vietos, labai artimos man tiek keliamaus klausimais, tiek minties kryptimi: „Mokslo prigimtis iš visų žmogaus jauslių yra labiausiai susijusi su rega, optiniu informacijos priėmimo kanalu. Teleskopas ir mikroskopas gali būti laikomi simbolinės reikšmės moksliniais prietaisais, nes patį mokslą nesunku išivaizduoti kaip neregėto akipločio ir skiriamosios gebos instrumentą, kaip visą fizinę tikrovę aprėpiančią žmonijos akį.“ (p. 20)

„Kasdienėje vartosenoje žodis *materija* reiškia tiesiog medžiagą. Pirminė lotynų kalbos daiktavardžio *materia* (kita forma – *materies*) reikšmė buvo medžio kamienas, šerdis, kaip „motininis“ medžio augimo šaltinis, centrinė medžio dalis, nuo kurios atsišakoja šakos ir ūgliai – „motininio“ kamieno „vaikai“ (būtent dėl to *materia* etimologiškai siejasi su istoriškai ankstesniu žodžiu *mater* „motina“, kuri atitinka lietuvių kalbos daiktavardis *moteris*). Vėlesnė šio lotyniško žodžio reikšmė buvo „raštas“ (apgenėtas medžio kamienas) ir „mediena, miškas“ (kaip miško žaliava, išivaizduojama raštų krūvos pavidalu)“; savo ruožtu lietuviui „būtina atkreipti dėmesį, kad žodis *medžiaga*, semantiškai atitinkantis lotynų kalbos *materia*, yra tos pat šaknies, kaip ir daiktavardžiai *medis* (plg. daugiskaitos formą *medžiai*), *medžias* (senovinis žodis, reiškiantis mišką).“ (p. 38) Kaip tik pagal lotyniškojo pavyzdį mūsų žodis *medžiaga*, iki tol tereiškęs medį, medieną, ir imtas vartoti abstrakčia filosofine reikšme. Bet lygiai taip pat ir pats lotynų „*materia*, vartojamas filosofine reikšme, yra iš graikiškojo *hulē* padaryta kalkė, lotynų kalboje atsiradusi dėl didelės graikų, ypač Aristotelio, filosofijos įtakos romėnų kultūrai“, o „pirmieji graikų mąstytojai, ieškodami gelminio pradmens, pamatinės „medžiagos“, iš kurios yra išaugęs visas tikrovės „miškas“ (medžias), materija... suvokė kaip tam tikrą pirminę, jusliškai patiriamą substanciją“ (ten pat). Suvokus būtent *juslinius* patyrimus esant taja *medžiaga*, iš kurios susirenčiame mus supančio pasaulio išpūdį, pravartu atkreipti dėmesį į „Dhammapados“ posmą 283: „Iškirskit visą girią – ne pavienį medį. Baugina girios gūduma. Iškirte visą girią, ligi vieno medžio, liksit ramūs“; dalykas tas, kad čia Buda sužadė senosios pali kalbos žodžio *vana* dviprasmybe – ir „miškas“, ir „troškimas“, – iškirstant miškui sąskamba teisėmis prilygindamas *nir-vana*, kurią tad būtų galima suprasti kaip įdėm „ne-medžiagišką“ būtį. Ar tik ne su bendros itin senos tradicijos dviem atšvaitais mes čia turime reikalą? Mažų mažiausiai nepaprastai įdomu...

Kita vertus, *materia* išlaiko prasminį ryšį ir su *mater* „motina“. „Priimdama formaliuosius eidų išpaudus ši materija atsiskleidžia kaip motiniškasis, o patys eidai – kaip tėviškasis pradas, tuo tarpu tapsmo pasaulis, gimsta eidams išispaudžiant priėmėjoje, gali būti įvardijamas kaip jų vaikas. Visoje vėlesnėje graikų filosofijos tradicijoje materija yra siejama su moteriškumu, motiniškumu ir pasyvumu (galimybe), o eidai (formas [tiksliau, pavidalai, „veidai“ – D. R.]) – su vyriškumu, tėviškumu ir aktyvumu (veikimu).“ (p. 40) Čia vėl būtų galima prisiminti indiškąją materiją praktiškai, personifikuojant tapatinamą su Deive Motina *Māyā*, „gimdančia“ pasaulį iš mūsų juslinių paty-

rimų. Atitinkamas sąsajas būtų galima plėtoti be galo, nes tai kaip tik toji vieta, kur prasikiša šiuolaikinio mūsų mokslinio pasaulėvaizdžio grynai mitologinės šaknys.

Naglio Kardelio žodžiais, „materijos (kaip, beje, ir hipotetinės paterijos) sąvoka turi akivaizdžių antropomorfinių bruožų... todėl, akivaizdu, yra žmogiškai ribota: rimtai teigti, jog tikrovės pagrindas yra materija, būtų beveik tas pat, kaip tvirtinti, esą visa tikrovė išauga iš Deivės Motinos (*Mater Dea*) iščių“ (p. 44). Na, „žmogiškai ribotos“ neišvengiamai yra visos mūsų, žmonių, sąvokos, kad ir kaip moksliskai (= „nežmoniškai“) skambėtų, todėl ne nuostabu, kad, bet kurią iš jų atkakliau pagvildenus, pagliaudžius, būtinai išsiris įdėm mitologinis branduolys. Juoba kad mokslams atstovaujančio romėnų Merkurijaus motinos deivės vardas *Māya* (graikų Hermio *Maia*) formaliai sutampa su Budos motinos vardu *Māyā* (skiriasi tik nusistovėjusios transkripcijos). Tiesą sakant, sąsają čia yra tiek daug (jos mano jau buvo pamėgintos apžvelgti kitur), kad abejoti dėl kalbamų vaizdinių bendro mitinio pamato nerimta... Man asmeniškai tokio pobūdžio sąsajos andai ir tapo dingstimi nuo tikslųjų mokslų ir filosofijos ryžtingai pasukti prie mitologijos – kaip *gilesnio* tikrovės suvokimo priemonės ir būdo. Būtų pagunda tikėtis, kad ir Naglio už vieno kito vingio laukia šis esminis kelio posūkis, tačiau, kaip žinoma, nežinomi Jo keliai...

Šiaip ar taip, štai dar viena puiki skiltis: „Visi įprasti laikrodžiai laiko tėkmę perteikia vienokia ar kitokia erdvinė slinktimi“, savo ruožtu „laikrodžio skritulys su jame pažymėtomis padalomis ir jo centre įtvirtintomis rodyklėmis turi savitą topografiją: kadangi laikrodyje išvelgiame centrinę ašį, statmeną skritulio plokštumai, ir periferiją, laikrodžio topografija primena įprastą sukultūrintos pasaulio erdvės (*mundus*) su pasaulio ašimi (*axis mundi*) bei riba, skiriančia sakralią erdvę nuo profaninės, schemą. Juo toliau nuo laikrodžio centro, juo didesnius ratus brėžia rodyklės, o matematiniam laikrodžio centre rodyklės tarsi sustingsta – sakytume, pasaulio ašyje, atitinkančioje būties laiko centrą ir šaltinį, laikas „sustoja“ ir pereina į „stovinčią“ amžinybę.“ (p. 53) Iš šio vaizdinio kone savaime suprantama, jog „amžinybės intensyvumas yra ne kiekybinis, o kokybinis: ji begalinė savo kokybiniu turtingumu ir sodrumu, bet nėra begalinė ekstensyviai, ta prasme, kad yra būtybių, esančių už amžinybės ribų, ir yra periferinių mažiau intensyvios būties sričių, nepriklausančių amžinybei kaip intensyviausios būties centrui“ (p. 57). Čia vėl akivaizdžiai matyti, kad ir naujųjų laikų technikos išradimai, tvarkantys mūsų gyvenimus, ir atitinkami iš pažiūros įmantrūs metafiziniai išvedžiojimai iš esmės remiasi vis tais pačiais pamatiniais, archetipiniais vaizdiniais (šiuo atveju – „pasaulio rato“ vaizdiniu, nuo seno grindžiančiu tradicines erdvės ir laiko sampratas).

„Vis dėlto galima pateikti bent vieną pavyzdį, kai ne laikas nusakomas erdvės kategorijomis, o priešingai – erdvė laiko kategorijomis. Tai *šviesmetis*, kuris yra ne trukmės, o ilgio vienetas. Jis žymi atstumą, kurį šviesa nukeliauja per metus.“ (p. 54) Pavyzdys labai šiuolaikiškas, bet principas tas pat, kuriuo remiasi, pavyzdžiui, senovės indų ilgio vienetas *yojana* (tarti „jodžana“), pažodžiui „jungimas, kinkymas“, žymintis atstumą, nukeliamą vienu arklių kinkymu. Plg. atitinkamus lietuvių laiko matavimus *pajungimas*, (*pa*)*kinkymas* „laiko tarpas, kuriuo dirva dirbama vienu jaučio pajungimu, arklio kinkymu“; taip pat atitinkamą ilgio matą *jungė* „mylia“ (iš J. Šlapelio raštų). Erdvės ir laiko „sankaba“ visais atvejais, kaip žinoma, yra *judėjimas*. Tradicinio „pasaulio rato“ vaizdinio praktinė pamoka galėtų būti ta, kad judėjimo greitis didėja tostant nuo centro, ir rimties pačiame erdvės ir laiko vidury priešingybė yra begalinis skubėjimas periferijos (= sansaros) ratu, kuris paradoksaliu būdu ne daugina erdvės ir laiko, bet juos atima. Akivaizdžiausiai tai patiriame pereidami nuo popierinių laiškų prie el. pašto ir persėdami nuo dviračio į automobilį.

Mūsų laimei, „subjektyvi erdvės patirtis pasižymi tuo, kad kiekvienas žmogus suvokia save kaip stovintį erdvės centre. Kadangi trimatėje erdvėje esama šešių pagrindinių krypčių, orientuotų pagal tris koordinačių ašis, žmogus išivaizduoja stovįs koordinačių sistemos pradžioje (nuliniam taške) tarp priekio ir galo [drašiau: užpakalio! – D. R.], dešinės ir kairės, viršaus ir apačios. Ši subjektyvi

erdvės patirtis puikiai atitinka „objektyvią“ erdvės prigimtį“, kurios dėka „bet kurią jos tašką galima laikyti Visatos centru.“ (p. 67) „Tai reiškia, kad žmogus, subjektyviai suvokdamas save kaip stovintį erdvės centre, koordinačių sistemos pradžioje, neklysta ir žvelgiant objektyviai.“ (p. 68) Naglis kalba apie šiuolaikinės fizikos erdvę, bet ji šiuo atžvilgiu jau nebesiskiria nuo archajinės mitinės (archetipinės) erdvės. Ir „subjektyvumas“ nuo „objektyvumo“ čia skiriasi tik tuo, ar tasai sprendžiantis subjektas yra *aš*, ar kas *kitas*.

Beje, kaip tik čia atsišakoja dvi skirtingos pamatinės dvasinės nuostatos, vienaip ar kitaip žinomos visose pasaulio tradicijose. Viena nuostata, kurią pavadinau „išcentrine“ arba „įvidine“, neišvengiamai anksčiau ar vėliau atveda prie atradimo, kad jeigu jau aš visuomet norom nenorom esu pasaulio viduryje, tai Dievas (Rojus, Nirvana ir visi kiti aukščiausi dalykai) iš tikrųjų visuomet yra *čia ir dabar*, o jeigu aš to nesuvokiu, tai tik todėl, kad mano protas aptemęs, užsisapnavęs, todėl tereikia prasikrapštyti akis ir atsipeikėti iš savo sapnų, savotiškai nubusti. Antroji nuostata, kurią pavadinau „išcentrine“ arba „išvidine“, teigia, kad pasaulio viduryje aš niekaip negaliu būti, nes „tikrasis“ pasaulio vidurys būtinai yra kur nors *ten ir tada*, todėl iš esmės man yra neprieinamas ir nepasiekiamas, o kartu su juo iš esmės neprieinamas ir nepasiekiamas yra Dievas (Nirvana ir visi kiti aukščiausi dalykai), nesvarbu, kvailas aš ar protingas, ir tik ištikimai paklusdamas kokiam nors ypatingam *kitam*, prisiskyrusiam sau tarpininko pareigą, aš galiu tikėtis *per jį* palaikyti su Dievu, savo būties šaltiniu, bent šioki toki ryšį. Kraštutiniu, griežtu pavidalu nėra vienos iš šių nuostatų turbūt neaptiksime, ir vis dėlto dažnu atveju jos gana aiškiai išsiskiria.

Naglis Kardelis lyg ir laikosi įvidinės nuostatos, bent jau dėsto jos pagrindus bei atskirus požymius. Šiai nuostatai, kaip kad galima spręsti iš Naglio išvalgos, iš esmės atstovauja ir Platonas: „Pastebėdamas, jog erdvės nėra „nei žemėje, nei danguose“ (*Timajus* 52.b), kitaip tariant, pati erdvė neužima jokios erdvės ar vietos, Platonas labai priartėja prie kantiškosios erdvės sampratos, teigiančios, jog erdvė tėra transcendentalinė kategorija, struktūruojanti žmogaus patyrimą.“ (p. 50) Kanto „transcendentalinė estetika“, apie kurią čia užsiminė Naglis, gal būtų vienas ryškiausių įvidinės nuostatos pavyzdžių Vakaruose (turbūt nereikia aiškinti, kad jeigu erdvė tėra mano suvokimo prielaida ir būdas, tai aš visuomet būtinai esu jos koordinačių atskaitos taške, taigi viduryje). Man taip išėjo, kad antrąsyk perskaitęs Kanto „Grynojo proto kritiką“ iškart po jos ėmiausi Lamos Anagarikos Govindos „Tibetietiškojo misticizmo pagrindų“ ir, didelei savo nuostabai, ten radau išsakytus – labai skirtingai, visiškai kitaip, bet vis dėlto – iš esmės tuos pačius dalykus. Pavyzdžiui: „Erdvė tad – ne vien bet kokios būties *conditio sine qua non*, bet ir pamatinė mūsų sąmonės ypatybė“; „Mūsų sąmonė lemia erdvės, kurioje mes gyvename, pobūdį. Erdvės begalybė ir sąmonės begalybė yra tas pat“; galiausiai: „Kai žmonės žvelgia į dangaus erdvę ir šaukiasi dangaus, arba tos galios, kurią laiko ten esant, iš tikrųjų jie šaukiasi savo viduje slypinčių jėgų, kurios, būdamos suprojektuotos išorėn, regimos arba jaučiamos kaip dangus ar kosminė erdvė.“ (*Foundations of Tibetan Mysticism*, 1960, p. 116–117) Išties, Rytuose budizmas, ypač „misticinė“ jo atmainos, bene nuosekliausiai teigia įvidinę nuostatą.

Anuomet (o tai buvo apie 1987 metus) su lietuvių dvasine tradicija, arba su jos užuominomis mitologijoje bei tautosakoje, dar nebuvau susipažinęs, bet dabar galiu drašiai pasakyti: ji atstovauja būtent įvidinei nuostatai ir net gana ryškiai. Tai, pavyzdžiui, rodo minklė: „Kur žemės vidurys? – Kur pats stovi.“ (*Lietuvių tautosaka*, V, Nr. 7559) Panašiai pasakoje ponas bernui mena mįslės bei minkles, o tarp jų ir šią: „E kurgi vidurys žemės? – Šitoj vietoj, kur aš stoviu.“ (IV, Nr. 25) Vestuvių apeigose suolsėdis mena mįslės bei minkles vedliui: „Kur žemės gali būti vidurys? – Aprėžei ratą ir stok į vidurį.“ (IV, Nr. 856) Beje, kaip tik šitaip apsiginama nuo visokių laumių apžavų: štai vienoje sakmėje iš Basanavičiaus rinkinių berniuką apniko laumės. Jis „girdėja, kad jo senuolis šnekėdava, kad reik apsigriežt su raktu apė savi, o nieks neprieis. Berniukas teip ir padarė: pajėmė gelažinių raktą ir apgriežė apė savi didį ratą, pats atsiatoja *vidury* rata. Kada laumes atėja, *vidurio* rata negalėja prieiti – nedrįsa paržengti rubežių, su raktu užbriežta. ➔

➔ Laumes buvusias gražios jaunos merginos. Jos visaip berniuką vilioja pas savi, norėdamas pagriebti...“ (*Lietuviškos pasakos įvairios*, II, Nr. 44; kursyvas mano – D. R.) O laumių vylių esmė, dvasiniu požiūriu, – paprasta ir aiški: išvilioti iš *vidurio*.

Klejonės, kaip paprastai, prasideda tada, kai imama ginti krikščionybę. Bet tai ne Naglio Kardelio trūkumas, nes kai kurios kartinės krikščionybės dogmos yra taip akivaizdžiai išvidinės, kad iš esmės nesuderinamos su jokiais įvidinei nuostatai būdingais apmąstymais ar išvalgomis. Mat krikščionio pasaulio vidurys yra būtinai nutolęs nuo jo laike per du tūkstančius metų į praeitį (na, ir į neapibrėžtą nesulaukiamą ateitį), o erdvėje – per kelis tūkstančius kilometrų į pietvakarius (Roma) ar pietus (Jeruzalė); taigi pasaulio vidurys, o kartu ir Dievas krikščioniui būtinai yra *ten ir tada*, vadinasi, nėra ir negali būti *čia ir dabar* (žr. aistringą nesupratimą p. 200 apie tai, kad „tikėjimas visada yra istoriškas“, kitaip sakant, būtinai nukreiptas į *tada*). Žinoma, žmogaus protas randa būdų, kaip patį save pergudrauti, bet ir po devyniais minkščiausiais patalais visuomet justi žirnis. Ties proto patalai, kuriuos toliau kemša ir Naglis, tiesą sakant, yra didžiausia krikščionybės vertybė, nes liudija nemalšantį Dievo troškimą, kuriuo dega žmogaus širdis, ir tuo gal savaip pateisina patį žirnį...

Tik paklauskim: „...teologas, turintis teisę remtis dar ir Apreiškimu, pajėgia žengti toliau už filosofą, kuriam draudžiama remtis tuo, kas nėra akivaizdu prigimtinai jo proto šviesai“ (p. 10). Taigi proto šviesa tenka pažeminti ligi „prigimtinės“, nes, pačią proto šviesą pripažinus esant Dievo šviesos spinduliu, nebeišeit jos riboti. Tik pamėginkime išivaizduoti, sulig įvidine nuostata, kad pats Dievas *čia ir dabar* šviečia pasaulin kartu su žmogaus proto šviesa, kad ir kaip prislopinta jo ribotumo, ir bet koks Apreiškimas, įvykęs *ten ir tada*, kad ir koks tikras, kad ir koks pamokantis, iškart taps sąlygiškas ir antraeilis gyvos Dievo šviesos atžvilgiu.

„Lietuviai, kurie dėl savo archajiško konservatyvumo vis dar įtariai žvelgia į ateitį, tarsi ji ketintų užklupti iš už nugaros, turėtų prisiminti, jog daugeliui tautų ateities baimę padėjo įveikti krikščionybė. Jei tautiečiai, kurie širdies gilumoje, matyt, vis dar yra pagonys, vieną kartą nepradės rimtai (nepagoniškai) kuo nors tikėti, dėl nesibaigiančių savo nesėkmių galės kaltinti ne tik sovietinį, bet dar ir archajinį mentalitetą.“ (p. 65–66) Šiaip jau didžiausios lietuvių „nesėkmės“ prasidėjo kaip tik priėmus krikščionybę, nes ji, turėdama tikslą ne išlaisvinti, bet pavergti, pirmiausia ir pasikėsino į esminį, kartinį dvasinį atramos tašką – pasaulio *vidurį*, ir kaip tik tuo pagrindu šešiams šimtmečiams lietuviai buvo paversti antraeiliais laukiniais atsilikėliais, t. y. „pagonimis“. Savo ruožtu esminis, lemiamas dalykas, norint įveikti „nesėkmės“, – tai atgauti *vidurį* ir susigrąžinti Dievą, kuris visuomet buvo ir tebėra *čia*, nei kieno atneštas, nei atimamas, kol pats neišsižadi.

P. 88 ir toliau Naglis, remdamasis genetika, bando pagrįsti Biblijos teigiamą esminį metafizinį skirtumą tarp žmogaus ir kitų gyvūnų, nors šiaip jau, jo nuomone, „šis skirtumas akivaizdus kiekvienam blaiviai mąstančiam“. Žinoma, skirtumų yra įvairių, pelė, pušis ir agurkas irgi labai skiriasi. Tačiau esminiu dvasiniu atžvilgiu, sulig įvidine nuostata, kiekvieno gyvo padaro akimis, kad ir kokiomis siauromis bei apniauktomis jo prigimties, į pasaulį žvelgia pats Dievas, ir šiuo atžvilgiu visos būtybės yra lygios. Negana to, kuo plačiau prasimerkia sielos akis, tuo daugiau Dievo meilės pro ją nušviečia pasaulį ir tuo aiškiau taisyk matyti visų mūsų brolystė ir seserystė, netgi uodų, kuriuos, kartais netekdamas kantrybės, leidžiu sau išvaduoti iš tokios apgailėtinos būties gniaužtų...

Naglio Kardelio nuomone, „klasikinės antikos autorių pagonių, ikvėptųjų Šventojo Rašto autorių ir krikščionių rašytojų tekstai, nepaisant daugelio skirtumų, yra esmingai panašūs tuo, kad žmogų, kalbant Kanto žodžiais, suvokia kaip tikslą, o ne kaip priemonę. Nelygstamas žmogaus vertės ir orumo pripažinimas, įvairiais pavidalais išskylančios kultūrinės graikų bei romėnų ir žydų bei krikščionių tradicijose, formuoja fundamentalią vertybių takoskyrą, skiriančią Europą nuo Eurazijos platybių. Tai, beje, vie-

nintelė tikra riba, atskirianti Europą nuo Azijos.“ (p. 112) Na, tai visiška istoriosofinė megalomanija. Jei aš taip būčiau leplelėjęs, turbūt išpirkinėčiau tiražą...

Dar: „Helėnai įstengė sukurti mokslą todėl, kad jie, kitaip negu Rytų tautos, pajėgė atsiriboti nuo vienadienio praktinio intereso ir, nelaukdami greitos naudos, sutelkė dėmesį į nesuinteresuotą teorinį tyrinėjimą.“ (p. 118) Naglis turbūt pamiršo senuosius Rytų kultūros židinius, „rytietišką“ gramatikos, matematikos kilmę... Na, bet su puikybe nepasiginčysi.

Užtat „kai tai suvoki, tampa aišku, kodėl ne tik krikščionybė ir jos autentišką tradiciją sauganti Bažnyčia, bet ir visas antikos paveldas bei jį tyrinėjanti klasikinė filologija, kuri yra visos Vakarų humanistikos pagrindų pagrindas, tampa negailestingo, neabejotinai sąmoningo ir kruopščiai suplanuoto puolimo objektu“ (p. 119). Štai kur, pasirodo, veda „teorinis nesuinteresuotumas“!

Dar keli smarkaus „teorinio nesuinteresuotumo“ pavyzdžiai: Dievas „negali atsiskleisti kaip begalinis ir be galo tobulas, t. y. *negali* iki galo ir pilnavertiškai atsiskleisti kaip Dievas, nes ribota žmogaus prigimtis Dievo begalybės, Jo dieviškumo pilnatvės paprasčiausiai neištvėrtų. Todėl ir sakoma, kad *neįmanoma* pamatyti Dievo veido.“ (p. 139; kursyvas mano – D. R.) Ačiū Dievui, Jis neprivalo paklusti Naglio Kardelio draudimams, kurių tikroji prasmė, beje, aiški kaip tas žirnis: „Jo patirtis privalo būti interpretuojama tikėjimo ir tradicijos rėmuose.“ (ten pat) Galų gale Nagliui Kardeliui yra žinoma, jog apskritai „Dievo niekas niekada nėra matęs“ (ten pat). Trept trept kojele, tskant.

Nors šiaip jau „Dievo matymo“ vaizdinys ir man atrodo gerokai ironiškas, kaip, beje, ir „Dievo buvimo įrodymai“, kurių Naglis toliau iš peties imasi.

Dar puikus sakiny, parašytas „žvelgiant iš Dievo perspektyvos“ (p. 157): „Kol gyvename šioje žemėje, *Dievas nori*, kad mes, žvelgdami iš ribotos savo perspektyvos, mąstyume apie Jį kaip visagalį, visažinį, be galo mylintį, gailestingą ir teisingą, todėl *mes turime* Jam paklusti.“ (ten pat, kursyvas mano – D. R.) Naglio Kardelio knygoje apskritai labai daug kategoriškų draudimų ir įsakymų. Kadangi filosofų paprastai niekas neklauso, suprantama, kad jie yra priversti byloti Dievo vardą.

Be to, Naglis Kardelis žūtbūt pasišovęs tikrą Dievą ir netgi tikrovę kaip tokia išstumti anapus „subjekto“, nes „subjekto“ ribose negalį būti nei Dievo, nei tikrovės – geriausiai atveju vien jų idėjos (p. 175–177). Akivaizdi išvidinė nuostata. Įvidinės nuostatos požiūriu, „subjektas“ nėra vienalytis baigtinis daiktas, apibrėžtas griežtų ribų. „Subjektui“ būdingi, paprastai kalbant, skirtingi sąmoningumo lygmenys. Trumpai drūtai: sapnuojamasis *aš*, esantis sapne, nėra visai tas pat, kas jį tuo metu sapnuojantis *Aš*, kuriame „telpa“ visas sapno pasaulis, nors savo branduoliu tai vis dėlto tas pat „subjektas“. Įvidinės nuostatos požiūriu, Dievas tarsi sapnuoja šį pasaulį ir mus jame, todėl, nors būdami už Jį žemesniame tikrovės lygmenyje, mes vis dėlto nesame griežtai *kas kita* nei Jis. Ir kaip tik Jis yra kiekvieno iš mūsų „subjektyvus“ tikrumo ašis. Užtat nereikia Dievo taip smarkiai iš savęs stumti lauk...

Užtat ir Dievo buvimo įrodinėti nėra reikalo – užtenka užčiuopti, suvokti pačią įvidinę nuostatą, kurioje Jis savaime yra visa ko pagrindas ir branduolys. Paties Naglio žodžiais, „giliausiais savo pamatais visa tikrovė yra Dievas“ (p. 209). Kita vertus, visiškai pritariu Nagliui, kad „argumentuodami Dievo buvimą, mes ne tik mąstome apie Dievą – savuoju mąstymu mes Jį garbiname“ (p. 198). Ir šia prasme, nepaisant visų priekabių, mano širdis su knygos autoriumi dainavo drauge.

Esminis Naglio Kardelio knygos trūkumas, mano akimis, yra tas, kad ji neperžengia priešpriešos „ateizmas–krikščionybė“ rėmų. Šiuose rėmuose galima malti liežuviu ir protu (vidiniu liežuviu) kiek tik nori, bet tikro sprendimo čia nebėra. Tikrą sprendimą galima užuosti patyrus, jog nuoširdus „netikintis“ ateistas yra arčiau Dievo ir iš tikrųjų savo širdyje labiau tiki nei prisigerinęs subinlaižys „tikintis“, kuriam dailios grotos ant Bažnyčios lango brangesnės už pro jį iš dangaus trykštančią šviesą.

Knygos pabaigoje dar esama keleto tendencingų, pikto neišmanymo kupinų paburnojimų prieš reinkarnaciją bei karmą – apie juos gėda net kalbėti. Ne tai svarbu, ar asmeniškai man reinkarnacija bei karma patinka, ar ne, o tai, kad, norint ką nors kritikuoti, reikia bent pasistengti tai suprasti; ir apskritai pasistengti suprasti būtų daug svarbiau už bet kokią išankstinį nusistatymą. Perfrazuojant paskutinį

autorius sakinį, „keista, kad kitais atžvilgiais lyg ir protingi žmonės šitaip nusišneka“.

Bet aš savo rašinių noriu baigti tuo, dėl ko Nagliui Kardeliui iš visos širdies pritariu. Vienas iš knygos skyrių pavadinimas: „Kokia praktinė humanitarinių mokslų nauda?“ Esminė jo išvada: „Todėl humanitarikos paskirtis ir netgi savita *praktinė jos nauda* turėtų būti siejama ne su konkrečiomis faktinėmis žiniomis, padedančiomis plėtoti ūkį, pritraukti investicijas ir kurti didelę pridėdamąją vertę, taigi didinančiomis paskiro žmogaus ir visos tautos fizinio išlikimo galimybes, o su humanistikos pajėgumu taip interpretuoti pasaulį, kad žmogus, įstengdamas išvėgti savo būties pasaulyje prasmę ir patirdamas palaimingą būties pilnatvės jausmą, *trokštų* pasaulyje gyventi ir niekada savo valia nesirinktų mirties vietoj gyvenimo.“ (p. 107) Tai formulė, kurią reikia iškalti bent jau ant Mokslų akademijos sienos prie centrinio įėjimo, nes atsakingiems Mokslų akademijos pareigūnams vis tiek vargu ar pavyks iškalti ją mintinai.

Kitas knygos skyrius, paskui kurio teiginius galėčiau eiti pritariamai rėkdamas, o gal net mojuodamas šautuvu, vadinasi „Lituanistiniai profiliai“. Kadangi pats jau kuris laikas dirbu šioje srityje, tai pacituosiu net kelis: „...mūsų pareiga yra ne tik iširti lituanistikos objektų visumą, bet ir pagal išgales lituanistikos dalykus aktualizuoti taip, kad jie taptų įdomūs ir svarbūs kitų tautų atstovams.“ (p. 123) „...turime suvokti, jog dabar didžiausią pavojų mūsų tautiškumui kelia ne prievartiniai kitų tautų bandymai mus asimiliuoti, o visiškai sąmoningas ir savanoriškas savo kalbos ir tautiškumo išsižadėjimas. Būtent dėl šių pasikeitusių istorinių ir kultūrinių aplinkybių mūsų intelektualai turėtų ne aklaui saugoti mus nuo seniai išsikvėpusių ir galbūt jau visai nebeegzistuojančių grėsmių, o pateikti esmingai naują lituanistinių objektų visumos sampratą, kuri leistų įsisąmoninti kultūrinių Lietuvos pėdsakų pasaulyje mastą. Būtent atskleidę ir ištyrę šį milžinišką lietuviškos dvasios pėdsakų tinklą, apraizgiusį planetą įvairiausiai ir netikėčiausiai pavidalais, lietuviai jau nesijaustų esantys maža ir nereikšminga tauta... jie atgautų prarastą savigarbos jausmą, įgytų pasitikėjimo savo dvasinėmis jėgomis ir jau negeistų bet kokia kaina nutautėti.“ (p. 125–126) Pagaliau „turime suprasti, kad būtina ne tik ieškoti naujų lituanistikos objektų ir aptikti naujus jau tyrinėtų objektų aspektus – savo darbais humanistikos baruose mes patys esame pašaukti kurti naujus būsimų lituanistikos tyrimų objektus. Tai reišia, jog darbas lituanistikos srityje nėra vien tyrinėti tai, ką, kaip vienokį ar kitokį lituanistikos objektą, kadaise yra sukūrę kiti, bet ir patiems kurti tai, kas kitoms tyrinėtojų kartoms atsiskleistų kaip vertas dėmesio lituanistikos objektas.“ (p. 128) Naglio Kardelio knyga, beje, kaip tik tokia ir yra.

Tik „ironiška ir kartu absurdiška tai, kad jei tas pats filosofas ne pats originaliai kurtų, o moksliskai tyrinėtų kadaise gyvenusių kitų, galbūt net gerokai menkesnio rango mąstytojų tekstus, jo darbas tikrai būtų pirma, pripažįstamas kaip mokslinis, antra, jis būtų laikomas moksliniu darbu būtent lituanistikos srityje. Pragmatiškai žvelgiant, tokio filosofo akademinė karjera būtų sėkmingesnė net ir tuo atveju, jeigu jis apskritai liautųsi originaliai kurti, o visą likusį laiką skirtų (neva) moksliniams – ir, be abejo, lituanistiniais – savo paties anksčiau sukurtų filosofinių tekstų tyrinėjimams. Be to, jei pats, būdamas lietuvis, mėginsi ką nors autentiškai mąstyti, pavyzdžiui, apie Kantą, tai veikiausiai nebus laikoma nei mokslu, nei lituanistika, o jei vien sausai dokumentuosi ir aprašinėsi tai, ką *kiti* Lietuvoje kalba apie Kantą, tai bus laikoma ir mokslu, ir lituanistika.“ (p. 129) Aš irgi tai labai niūriai jaučiu. Vis tos pat išvidinės nuostatos palaikomo nevisavertiškumo simptomai. Nors iš tikrųjų „lituanistika privalo tarnauti mūsų dvasiai“ (p. 130). O tam išties tereikia liautis viduriavus, dairantis vis į *kitus*, ir atsigręžti, sugrįžti pagaliau į savo *vidurį* – vieninteliu keliu pas Dievą.

DAINIUS RAZAUSKAS

Chevsūrų kalnuose (3)

Tarp Argūno ir Andakio

Nuo Koršos važiuojant į šiaurės rytus link Meškos Kryžiaus perėjos, Argūno upės slėnis siauras ir užsklęstas, apsuptas uolų ir stačiais šlaitais kylančių medžių; pamatai prie kelio stūksantį jau suskilinėjusį gynybinį bokštą.

Šlaito apačioje išteka mineralinis, juntamai geležingas upelis. Ragauju vandenį. Tikrai skanus, net šiek tiek natūraliai gazuotas. Po tekančia srove aplinkui žemė nuo geležies rausvai šviečia. Ties šia riba baigiasi paskutinis slėnio kaimas, toliau jau vien kelias serpantinu aukštyn iki pat perėjos. Ten baltuoja aukštumų rododendrų žiedai, kurių lapų arbatą labai vertina Šotos žmona Marina. Tik nereikia karštu vandeniu užplikyti žemumų rododendrų, žydinčių geltonai. Arbatai jie netinka – nuodingi.

Kirtęs Meškos Kryžiaus perėją atsiduri Europoje. Visa Chevsūrija, esanti toje pusėje, – ir dabar sunkiai pasiekiamas, o anksčiau dar buvo saugoma tvirtovių sistemos, sudarytos iš gynybai paruoštų bokštų miestų. Snieguotu metu laiku ten galima patekti tik malūnsparniu, o nuo gegužės vidurio (nelygu koks būna pavasaris), kai nuvalomos sniego lavinos ir atsidaro ši vienintelė transporto įveikiama perėja, galima atvykti ir neišklerusiu automobiliu.

Pravažiavus tirpstančio sniego plotus, toliuose vis pasirodančius bokštus ir nedidelius kaimelius bei atkračius šonus per kelio duobes, senasis Šatilis pasitinka tylą ir grėsmingą tvirtumą. Šatilis – labiausiai žinomas, geriausiai sutvarkytas ir net nemažai svečių namų turintis senovinis bokštų miestas. Visi jo gyventojai tarybiniais laikais buvo iškelti į naują kaimą ant kalno šlaito, dabar ten gali netrikdomas klaidžioti senovinės tvirtovės labirintu, ropštis ant stogų, žvelgti į nedidelį slėnį ir dviejų upių santaką. Suteka

Šatilis

Argūnas ir nedidelis Šatiliskalio upelis. Kiekvienas namas lipa aukštyn kalno terasomis, ir vieno statinio stogas tarsi natūraliai pereina į kito kiemą. Kiekvienas bokštas, nesvarbu, koks būtų jo būvis, turi šeimnininką. Išlikimo požūriū Šatiliui iš senųjų tvirtovių pasisekė labiausiai – gerai sutvirtintos namų-bokštų sienos, užbetonuoti stogai, vietomis atstatytos mažos medinės terasos. Gal prisideda ir tai, kad įvairiuose reklaminiuose Gruzijos pristatymuose būtinai pamatysi nors keletą kadru iš Šatilio. Tikrai unikali architektūra, reprezentuojanti ir viliojanti. Tik – kaip dažnai būna – fotografijose ji atrodo kiek kitaip nei realybėje.

Didelė, aptverta šventvietė išsikūrusi tarp abiejų kaimų – senojo ir naujojo. „Neik, nereikia, – sako Iraklis. – Na, nereikia ir tiek...“

Patarimus ten geriau suprasti iš karto, nes rišlaus paaiškinimo, kodėl taip, vis tiek neišgirsi. Tiesiog labai daug dalykų tokie, o ne kitokie. Jie nesvarstyti. Dažniausiai nutylimi, numykiami ar apsakomi pora žodžių. Jau geriau vietinis chevsūras papasakos ką nors linksmesnio, pavyzdžiui, kaip mašina vežė bičių spiečių, o jis ištrūko. Ir tai matyti iš keistai suraukto pasakotojo veido, nors kalba besijuokdamas...

Keli bokštai jau įrengti kaip viešbutėliai, o kituose su miegmaišiu gali praleisti linksmą naktį, jei jau kažkaip pavyko atkelti. Erdvės atviro ir kol kas dar nerakinamos. Nuo Koršos iki Šatilio – apie 52 kilometrai arba kelios dienos pėsčiomis. Transporto negausu, dažniausiai pasieniečių mašinos, todėl kiekvieno link Tbilisio

išvykstančio draugo ar pažįstamo mašina prikraunama visokių lauktuvių, o grįžta su miltų ir bulvių maisais, daržovėmis ir kitomis gėrybėmis.

Parduotuvės nėra. Sutikti raiteliai dažnai būna per petį persimetę automatus. Iki sienos su Čechenija – pora kilometrų; norint patekti į Andakio upės slėnį, tenka pravažiuoti visai netoli rusų pasieniečių posto. Ten Iraklis turi keletą žirgų, jie laksto kažkur ten, šeimnininkas mosteli ranka – ten, aukštai. Juos apžiūrėsim rytoj. Iš ryto jis pasako: „Ai, nepagavo mano pagalbinkai arklių, laksto jie sau laisvi, gal kitą kartą pagausim.“ – „Jie ir žiemą čia liks“, – klausiu. „O taip, jie čia ir visą žiemą lakstys.“ – „Ir ką – nesušals ir maisto susiras?“ – „O taip, aišku, iš po sniego atsikapstys, jie juk mustangai.“

Jis eina žvejoti, o aš einu dairytis – ieškoti Muco tvirtovės. Iki jos lėtai kylančiu slėniu dar ne vienas kilometras, bet nuotaikingas ir nematytas kraštovaizdis neleidžia nuobodžiauti. Pastebėjęs vienišą bokštą, grakščiai pasvirusį virš tarpeklio, nesusimąstau, kad tai jau tas mano ieškomas miestas, ir einu toliau, tik atsigręžęs už posūkio pamatau gausybę kuorų, kylančių vienas per kitą. Ten ir dar kiek paėjęs geriausias rakursas aprėpti visą šios vietovės didybę. Vėliau radau ir regėjau dar ne vieną tvirtovę, bokštą, akmeninį kaimą, bet niekur kitur kaip prie Muco nejučia tokio stiprumo ir jėgos. Užsilipau į viršų ir, pakibęs virš slėnio, išbuvaus ten visą dieną. Už nugaros – status įkaitęs kalnas, kylantis į neužmatomą aukštį. Anoje kalno pusėje – Čechenija, o priešais – kita tarpeklio pusė ir mažas namelis apačioje. Ten gyvena paskutinė Muco šeima, iš senosios tvirtovės išsikėlusį prieš porą metų. O šiaip kaimas tuščias, tik nedideli mirusiųjų nameliai pasitinka keleivius. Vietiniai kalniečiai pasakojo, kad jei žmonės pajusdavo, jog jau laikas išeiti, tada juos nunešdavo į tokį namelį su nedidele anga, atsuktą į gražiausią slėnio vaizdą, ir ten palikdavo. Ir dabar ten baltuoja kaulai. Kitur mirę ar žuvę šeimos nariai taip pat buvo laidojami ten – kūnai paliekami šiuose nameliuose. Kad neatitektų nei žemei, nei vandeniui, nei ugniai. Tarsi primintų zoroastristų laidojimo papročius. Istorinių duomenų apie senovės civilizacijas keliaudamas kalnais nelabai aptiksi, bet stebėdamas keistas tradicijas, nepaaiškinamas apeigas ar senolių nuostatas gali daug įdomaus sau atrasti.

Lipant aukščiau pasirodo įtvirtinimai, susiklaipę, pasvirę ir skilę bokštai, dilgėlynai ir išsibarstę jau nuvirtusių sienų akmenys. Keletas metų be priežiūros, ir kuris nors dar

Muco šventvietė

stūksantis bokštas galiūnas neišlaikys sniego, vėjo ar ledo ir nuvirs. Būtent ten jie neapsakomai išpūdingi, per laiką įgavę keistas formas, tiesiog neįmanomai pasvirę, bet išlaikantys pusiausvyrą. Muco šventvietė yra pačiame uolos viršuje. Nedidelės aikštelės vidury stovi grakštus statinys, stogo išlinkiais primenantis rytietišką pagodą. Vaizdų didybė ir neaprepiamumas pritenkia.

Kaimas-tvirtovė baigiasi bokštu, pastatytu ant siauros uolos, besijungiančios su įduba ir vėl aukštyn kylančiu kalnu. Bokštai „uždarydavo“ gyvenamąją erdvę nuo galimų priešų antpuolių. Iš ten takelis, kuriuo atėjau, atrodo kaip siaura plonytė virvutė kažkur tarpeklio apačioje.

Aukščiau Muco Andakio upės slėnis skyla į dvi atšakas. Mašina dar gali važiuoti, nors vietomis užsitvenkęs pavasario potvynio vanduo sunėša ant kelio milžiniškus akmenis ir tik lėtai ropščiantis pavyksta įveikti jų sangrūdą.

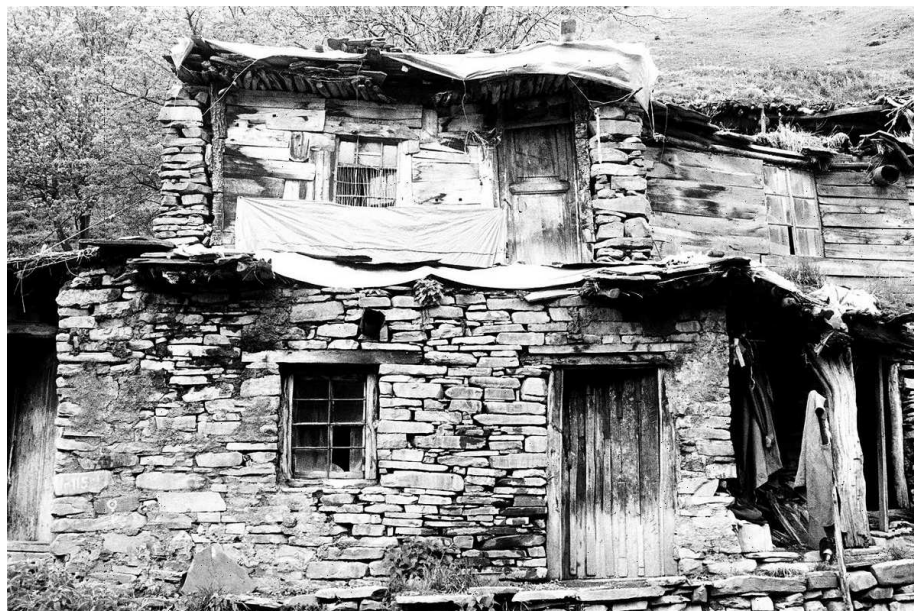
Į Ardotį atriedu draugo džipu. Dairausi į viršų ieškodamas, kuriuo takeliu pasiekti aukštybėse pakibusį kaimą. Kelias baigėsi, liko tik maži takeliai, vingiuojantys kalnų šlaitais ir tarpekliais. Iš viršaus mane kažkas stebi. Ir su žiūronais. Draugas nuo Muco lėtai ateina palei upę, vis bandydamas sugauti savo svajonių upėtakį; tai aš turiu marias laiko kelionei po Ardotį. Dėmesį patraukia nemažos išpūdingos kapinės, tikriausiai vienintelės visame slėnyje. Antkapiai labai įvairūs, patys seniausi – plokšti akmenys, stačiai nyrantys iš žemės. Šie kažkuo primena senovinius vikingų palaidojimus dabartinėje Švedijoje. Stūksa ir išpūdingi akmeniniai bokštai be jokių užrašų, tik su šviečiančiais baltais akmenimis, padėtais viršuje ir ant išlenktų miniatiūrinių terasų. Yra ir ant lygaus akmens iškalintų portretų visu ūgiu su užrašais, ir naujoviško stiliaus antkapių su nedidelėmis akmeninėm tvorelėm. Kapinės neaptvertos, karvių bandos prižiūri sparčiai želiančią žolę.

Ėmęs kopti stačiu takeliu netrukus pastebiu besimėtančius avinų ragus. Akivaizdu, kad šalia šventvietės, netrukus ją ir surandu – tokią labai nedidelę, tik su vienu akmeniniu bokšteliu ir visai be medžių. Medžiai ten jau ir taip neauga. Tik nedideli krūmokšniai. Šiame kaime tik vienas namas gyvenamas, tik viena šeima išsilaiko per žiemą. Vaikas, išsidėliojęs mažus plastikinius žvėris ir kitus herojus, ramiai žaidžia didingų kalnų apsuptyje.

Pasieniečiai pasakojo, kad žiemą praskridami pro šalį malūnsparniais pažiūri, ar dar rūksta dūmai iš kamino, ar jau ne. Jei rūksta, vadinasi, viskas gerai, galima kristi toliau. Nedaug belikę ten žmonių, oi, nedaug. Kai draugui pasakiau girdėjęs, kad žiemą Chevsūrijoje lieka gyventi 400 žmonių, jis tik nusijuokė: „Keturiasdešimt – ne daugiau, ir tai dar nežinia...“ Lieka tik patys „brandžiausi“ senoliai, kurie neišivaizduoja gyvenimo kitur, ir dar retos šeimos. Tik Šatilis gali pasigirti mažyte žiemojančia bendruomene. Būna, kad vyras, dirbdamas pasieniečiu, lieka žiemoti, o žmona keliauja į Tbilisį... Tokios gyvenimo kalnuose realijos.

MARIUS ABRAMAVIČIUS

Autoriaus nuotraukos

Senovinis chevsūrų namas

Koks Endrikio Wendto vardas?

Wendtas (Wendt) Endrikis (1819.III.22 Maž. Lietuvoje–1896.VII.5 Traksėdžiuose, Šilutės aps.) – mokytojas, šviečiamosios ir religinės literatūros rengėjas, periodinės spaudos bendradarbis. Baigęs Karalienės mokytojų seminariją, mokytojavo, paskutinė darbovietė – Bitėnuose. 1887 m. išėjo į pensiją ir apsigyveno Traksėdžiuose. Didaktinio turinio apsakymų paskelbė O. Mauderodės „Lietuviškose kalendrose“ (Tilžėje). Parengė laiškų ir reikalų raštų rašymo pavyzdžių knygą „Gromatų Skarbnyczia“ (1890, 112 p., Heidekrug [Šilokarčema], A. Štaliao leidykla, o išspausdino H. Posto spaustuvė Tilžėje), kurioje pateikiami įvairios tematikos laiškų pavyzdžiai – nuo meilės laiškų iki prašymų kaizeriui ir skundų valdžios istaigoms. Joje taip pat paskelbė 45 lietuviškus priežodžius. Iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą išvertė ir „Naujos lietuviškos ceitungos“ priede paskelbė tris pamokslų rinkinius „Trumpos Mišios“ (1893, 300 p.; 1894, 320 p.; 1895, 184 p.). Dalis jo kūrinių liko rankraščiai. Tai – „Pirmųjų krikščionių persekijimai...“ (1927, 80 p., apie ankstyvosios krikščionybės laikų įvykius ir personažus; leidėjas šį rankraštį aptiko makuatūroje) ir „Danguna mes einame!“ (1929, 63 p., 6 versti vokiečių kunigų laidotuvių pamokslai, daugiausiai paplitę pietinėje Mažosios Lietuvos dalyje). Atskiromis knygomis juos išleido Enzys Jagomastas Tilžėje. Visos knygos, kaip tuo metu įprasta Mažojoje Lietuvoje, buvo išspausdintos gotišku šriftu.

Tokių straipsnių apie mokytoją Endrikį Wendtą pateikiu „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ (MLE, t. 4, Vilnius, 2009, p. 806) redakcijai, remdamasis įvairiais šaltiniais. Rašydamas atkreipiau dėmesį, kad jo vardas įvairuoja. Oficialiuose leidiniuose paprastai rašoma *Ventas Endrikis*.

Savo bibliotekoje turiu minėtąją knygą „Gromatų Skarbnyczia“, kurios bibliografai yra užfiksavę tik 2 egzempliorius – VU bibliotekoje ir Lietuvos knygų rūmuose, tad mano būtų 3-iasis. Joje pavardės forma – *Wendt*, o vardas nenurodytas.

Viename iš pirmųjų paminėjimų rašoma *E. Wendts* ir *Wendtas* (Mokytojis *E. Wendts*, „Saulėteka“, 1900, apr. 1 (Nr. 4), p. 126–127). Straipsnio autorius, – manyčiau, kad tai laikraščio (faktiškai mėnraščio) atsakingasis redaktorius Ansas Bruožis (1876–1928), M. Jankaus spaustuvėje išmokęs raidžių rinkėjo amato, arba, labiau tikėtina, pats leidėjas Martynas Jankus (1858–1946), kuris kaip bitėniškis galėjo ir asmeniškai jį pažinoti, – rubrikoje „Mūsų raštininkai“ pateikia tokią *E. Wendto* biografiją:

Tarpe raštyškai dirbančių užima lietuviškąjį raštininką ir *E. Wendts* garbingą vietą. Jis buvo Jurgaičiuose

5. Meilės Gromata nekurio Remestininio.

Labai pagarbinta Elskute!

Jau gerss Čezės perėjo, kad Broga turėjau, Jus pažinti. Ir mi to Čezės wis daugiaus perfiludijau, kad Jus darbingi esate ir gaspadinant išmanote. Ant savo Wandravimo esu gana patyręs, kad tokiū Moteriskū, kurios gal buti geros Gaspadinės, ne daug randasi. Dėlto tai yra didelė Dievo Dowana, kad Wyrui ta Palaima pasirta, tikrą Gywaštės Draugelką surasti. Tāmi perludytas prijulau Jums savo Szirdi ir Ranką, nusititėdams, kad mudu tykai ir pakatingai ant šios Žemės gyventi galėsime.

Jey dabar mišlijate, mano Pagarbintoje, kad prie mano Szalkės palaimingai galite gyventi, tay prisielkite man savo Rankelę, ir išvelkite Manoje pastoti. Mano Weikims wišados tofs bus, su Jumis sutarti, ir Wislab daryti, kas jums galėtu Dziaugsmą padaryti.

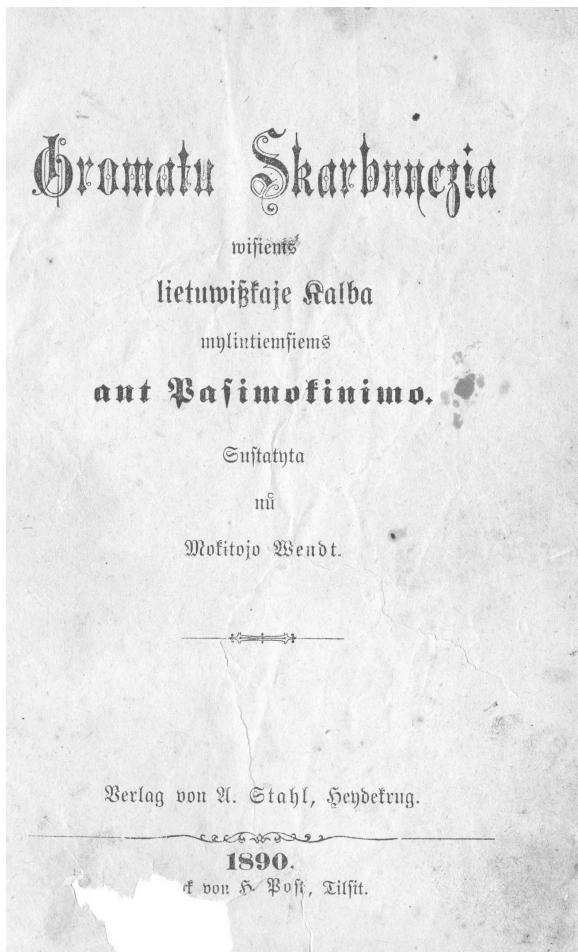
Mano Remestas manę bagotingai išlaiko, ir wis didyn eina, kadangi šroppei dirbu, ir gerus Rykus galu pagatawoti. Mano Namai ne yra praštile, gerai itaišyti, ir mano gražūs Daržas man kas Met' daug Piningū inėša. Taip kad mudu draugiskai wieraui dirbdamu ir ešėdidamu, jaw Graželus sudėti galėtum bušeneziam Čezėjui, ir ne priwalytum būdingai ir waringai gyventi.

Taipu aš Jums savo Szirdies Welijimą kaip wišą savo Išfilaitimą wieraui ir teisei po Aliu esni pastates, ir meldžiu Jus, man ju ta pacze Wiernybe ir Teisybe atwirai dūti išpažinti, tą Jus ant to dumojate. Jusū Išwelijimas padarys be Gala palaimingu Jusū Jus didę mylinti

Sona Burgeleiti, Dišere.

Pağėgišje, 20. Januar 1890.

Vienas iš meilės laiškų pavyzdžių

Knygos „Gromatų skarbnycia“ viršelis

Ragainės walbcziuje apie 1828 metę, kaipu sunus brangwyninczios užžiurėjo užgimęs. Paaugęs mokinosi butkėrystės, bet toliaus tai pametęs, stojo į seminariją ir pastojo mokitoju. Iš seminarijos kaip rodosi, tapė atkeltas į Bitėnus prie Nemuno per mokitojį, kur jis mokintojawo iki 1887 metų ir tada stojo į senatwės stoną. Paskiaus gyveno jis Traksėdžiuose prie Szilokarcziamos kur jis 1898 metę ir mirė. Jis išleido kaip rodos sawo kaštais, surašęs „Lietuwišką grometų skarbnyczelę“, tai esti grometu pawyzdys, arba kaip jį Wokieczei wadina „Briefsteller“, kuriame randas apie 200 grometų pavyzdžių, visokiems czėsams ir wisokiems dalykams pritinkanczių. Daug procios jam reikėjo pridėti, paeiliui bitas grometas surankioti ir dar sawo kaštais į lietuwiškąjį swietą išplatinti. [...]

Tepjau suteikė Wendtas iki buwo gywas ir raštus p. Mauderodės kalendroms, kuriose patilpo gana geresni ir žmonėms mielesni skaitymai, negu kitose draug kalendrose, kurios wienų wienat užmierį turėjo idant Lietuwininkus nuo sawės atbaidyti. [...]

Tepjau Wendtas buwo surašęs ir lietuwiškąs lawonmišes, kuręs atspausdinti buk negalėjęs, kartą sakęs, kad buk dwasiška wyriausybė jam tai nepawelyjanti, kiek czion teisybės buwo to nežinomi. [...]

Už wisus Wendto weikalus, kuriuos jis dėl musu lietuwininkų atliko, welyjam jam saldu atisi [nera raidės l, tekste kai kurios raidės pateiktos dabartine rašyba – A. Ž.].

Straipsnio autorius aukštai vertina *E. Wendto* raštus, ragina naudotis jo laiškų pavyzdžių knygele, liautis juos rašyti vokiškai, užsimena apie *lawonmišes*, kurios nebuvo išspausdintos. Bet pateikti kai kurie netikslūs biografijos faktai (gimimo ir mirties datos) verčia suabejoti ir kitais (po seminarijos mokytojavo, kaip rodosi, tik Bitėnuose, gimimo vieta ir pan.).

Pirmasis *E. Wendto* biografas A. Bruožis (Probočių Anūkas, *Mažosios Lietuvos buvusieji rašytojai ir žymesniejie lietuvių kalbos mylėtojai*, Tilžėje, 1920, p. 73) pateikia tiksliai gimimo ir mirties datas bei pamini, kad buvo mokytojis Bitėnuose, dėl senatvės atsisakęs darbo ir persikėlęs į Traksėdžius, ten ir mirė. Taip pat išvardija parašytus darbus, bet apie mokymąsi Karalienės mokytojų seminarijoje ir gimimo vietą neužsimena. Vartoja pavardės formą *E. Wendt* 'as. Įdomu, kodėl neparašė jo vardo, nors visų kitų 75 raštijos veikejų pateikė visus (kai kurių net po tris) vardus.

Mažojoje Lietuvoje pavardės (ar vardai) labai įvairavo, dažnai būdavo oficialūs vokiškos formos asmenvardžiai,

bet lietuvininkai juos sulietuvinavo. Panašiai buvo elgiama beveik ir iki šiol Lietuvoje, tik gal prof. habil. dr. Domas Kaunas, žymiausias to krašto periodinės spaudos ir knygotyros tyrinėtojas, pirmasis ėmė skelbti oficialias vokiškas pavardes, pridėdamas galūnę. Šiuo atveju jis rašo *Wendtas Endrikis* (D. Kaunas, *Mažosios Lietuvos knyga*, Vilnius, 1996).

Literatūros tyrinėtojas Vytautas Vanagas rašo visiškai lietuviškai, kaip buvo įprasta – *Ventas Endrikis* (V. Vanagas, *Lietuvių rašytojų sąvadas*, Vilnius, 1996, p. 86).

Enciklopedinio žodyno „Šilutės kraštas“ (Šilutė, 2000, p. 455–456) sudarytojai nurodo, kad *Ventas (Wendtas) Endrikis* gimė Šilutės r. (gal rasti gimimo vietos dokumentai?). Gal rėmėsi prof. Vaclovu Biržiška, nurodžiusiu, kad gimė Šilutės aps., bet šis naudojos *A. Bruožio* parašyta biografija, kurioje gimimo vieta nenurodyta. Jei sudarytojai tą faktą paėmė iš V. Biržiškos „Aleksandryno“, tai kodėl savo straipsnyje nenurodė visų *E. Wendto* verstų ar parengtų knygų, nepaminėjo net „Gromatų skarbnycios“?

Bibliografai (*Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2: 1862–1904. Kn. 2: R–Ž*, Vilnius, 1988, p. 281–283) mini, kad *Endrikis Ventas (Wendt)* mokytojavo Bitėnuose; 1887 m. išėjęs į pensiją, apsigyveno Traksėdžiuose (prie Šilutės).

Doc. dr. Albertas Juška savo knygoje „Mažosios Lietuvos mokykla“ (Klaipėda, 2003, p. 492) apie Bitėnų pradinę mokyklą (Ragainės aps.) rašo, kad 1864 m. joje mokytojavo šulmistras Šimanskis. Iki 1887 m. čia mokytoju dirbo Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojas, kurį laiką mokėsis Karalienės mokytojų seminarijoje, Heinrichas Wendtas. 1890 m. Tilžėje išėjo jo „Gromatų Skarbnycze“, o 1893 m. – „Trumpos Misijos ant Nedeldieniu bey Swencziu wiso isztiso Meto“. Išėjęs į pensiją, išsikėlė į Šilokarčemos aps. Traksėdžių kaimą, ten ir mirė 1896 m. Išnašoje pažymi, kad prof. Vaclovas Biržiška (*Aleksandrynas*, III, Vilnius, 1990, p. 287) nurodo, jog Endrikis Ventas (*Wendtas*) buvo „išėjęs Karalienės mokytojų seminariją“, tačiau absolventų sąrašuose Heinricho Wendto pavardės nėra (nurodyti tik Friedrichas Wendtas ir Georgas Friedrichas Wendtas). Galimas dalykas, kad mūsų minimas H. Wendtas baigė kitą (ne Karalienės) seminariją arba supainiojo, kaip Johanno Ferdinando Kelcho (Kelch) vyresniojo atveju (ilgą laiką buvo vadinamas Friedrichu, Fridriku, Pridrikiu), vardai. Lietuviškas *Endrikis* atitinka vokiškąjį *Heinrich*.

6. Atfiliepins ant tos Gromatos.

Garbingasis Bon' Burgeleiti!

Jusū wertingą Raštą esu gawuši, ir tas ir wertas yra, kad aš ant Jusū meilingo ir garbingo Klausimo Jums ir wiernai ir teisei atfiliepežau. Aš dėlto Jums ištowju ir išjipažyštu trumpai ir be jokio Išgrozinimo, kad aš Jusū Meilės Išpažinimą dekingai priimu, kad Jums mano Ranka ir mano Szirdis priklausu šiam Čezėjui ir anam Amžui. Su širdingu Dziaugsmu noru Jums buti wierna mylima Meilės Draugalka, dirbanti, rupeštinga, o jey galima prie to ir linkma Gaspadine, ir tada Dievo Žegnonę, be kurios wiša Proce newaifinga ir ney jofs Pašifetims yra, tikrai ir mumis teks. Pašilietmi Jusū Jus širdingai mylinti

Elze Krausite.

Ballandzišje, 25. Januar 1890.

Atsakas į šį laišką

Pagal amžių labiau tikrą *Friedrich Wendtas* (Georgas Friedrichas Wendtas per jaunas, gimęs 1859.III.19), priimtas į seminariją 1838 m., ją baigęs 1841 m. gegužės 14 d. ir paskirtas į Molynę, Ragainės aps. (p. 736).

Net ir nekrologe parašyta *Friedrikis* („Mokitojis *Friedrikis Wendtas* †: [nekrologas, Traksėdžiai] / rėdystė ir išleistuvė „N...“ – (Iš Lietuvos ir abiejų Prūsų provincijų) // Lietuvos paslas. – 1896, jul. 17 (Nr. 57), p. [2]). Paties nekrologo neturėjau galimybės perskaityti.

Tad vis dėlto koks tikrasis Endrikio Wendto vardas – *Endrikis* ar *Friedrichas*?

ALGIRDAS ŽEMAITAITIS

Su siurrealistu Salvadoru Dalí kalbasi žurnalistas Mike'as Wallace'as

[...]

– Dalí, pirmiausia leiskite jūsų paklausti, kodėl, būdamas puikus dailininkas, visą savo gyvenimą paaukojęs menui, taip elgiatės? Pavyzdžiui, yra žinoma, kad važiavote automobiliu, iki viršaus prikrautu žiedinių kopūstų. Arba kartą skaitėte paskaitą dėvėdamas skafandrą ir vos neuždusote. Jūs keistai išpažįstate savo meilę raganosio ragams ir panašiai. Esate atsidavęs menininkas, kodėl taip elgiatės arba kodėl jums būtina taip elgtis?

– Todėl, kad toks ekscentriškumas dera prie svarbesnės ir tragiškesnės mano gyvenimo dalies.

– Svarbesnės ir tragiškesnės dalies? Nesuprantu.

– Filosofiškesnės.

– Kas gi filosofiško yra važiuoti automobiliu, iki viršaus prikrautu žiedinių kopūstų, arba skaityti paskaitą dėvint skafandrą?

– Kad suvokčiau ir pasakyčiau vieną gerą kalbą, pačia moksliausia Sorbonoje, Paryžiuje... apie mano atrastą žiedinių kopūstų logaritminę kreivę.

– Ką?

– Žiedinių kopūstų logaritminę kreivę.

– O taip, logaritminę kreivę... taip...

– O jeigu logaritminę kreivę raganosio raguose bus atrasta laiku, atradimo momentu tai taps skaiстыbės simboliu – vienu galingiausių šiuolaikinių simbolių.

– Skaistybė – vienas galingiausių šiuolaikinių simbolių?

– Mano nuomone, visa tai yra dar aktualiau ir dramatiškiau dėl to, kad skaiстыbė reiškia dvasios jėgą... skaiстыumą bet kurioje religijoje, bet, žinote, dėl paleistuvystės ir dėl to, kad žmonės mylisi, dvasios jėgos jau nebeliko, nebeliko ir dvasingų minčių.

– Na gerai, iki jūsų dvasingumo, iki to meto iš metų stiprėjančio dvasingumo mes prieisime visai netrukus. Pakalbėkime apie paskaitos skaitymą dėvint skafandrą – kodėl, kodėl?

– Todėl, kad, mano nuomone, tai unikalų. Auditorija supranta Dalí tada, kai panyra į jūros dugną...

– Kaip?

– Panyra.

– Panyra?

– Į pasąmonės dugną, noriu pasakyti, į jūrą... jūros vidų.

– Taip, gilyn į jūrą?

– Į pasąmonės gelmę.

– Į pasąmonės gelmę?

– Taip. Jūra yra vienas akivaizdžiausių priartėjimo prie šio etapo simbolių.

– Mes kuo rimčiausiai stengiamės suprasti... Mes stengiamės jus suprasti, o jūs stengiatės paaiškinti, bet anksčiau šią savaitę sakėte mūsų žurnalistui: „Aš norėčiau būti klounu, juokdariu, man patinka skleisti visišką sumaištį.“ Prieš pakylant mūsų lėktuvui man pasakėte: „Uždavinėkite nemalonus klausimus, uždavinėkite nemalonus klausimus.“ Kodėl?

– Todėl, kad kartą aš filmavausi Prancūzijoje, iš tikrųjų buvo filmuojama, kaip aš šoku čarlstoną, o mano draugai žiūrėjo ir sakė, kad Dalí atrodo kur kas geriau už Charlie Chapliną. Man tai yra labai įdomu...

– A, tai jūs...

– ...nes Dalí, kuris, jūsų manymu, yra puikus dailininkas, realiame gyvenime yra puikus klounas. Ir dėl to visiems daug įdomesnis.

– Jūs norite būti nuostabus klounas, kaip ir nuostabus tapytojas?

– Žinot, labai gerai, jei jie abu gali gyventi kartu. Charlie Chaplinas yra puikus klounas, tačiau jis niekada netapė kaip Dalí, kuris Charlie Chaplino laikais nutapė šedevrus arba yra tūkstantį kartų svarbesnis Charlie Chaplinui.

– Palaukite. Nepaisant jūsų triukšmingų linksmybių, jūs kartkartėmis esate pasivadinęs genijumi ir kalbėjote visai rimtai. Dabar akivaizdu, kad siekiate būti genijumi dviejuose srityse. Taigi, pirmiausia, ar jūs esate pasivadinęs genijumi?

Interviu su Salvadoru Dalí buvo rodomas 1958 m. balandžio 19 d. laidoje „Mike'o Wallace'o interviu“

– Daugelyje sričių, beje.

– Jūs?

– Taip.

– Kas dar, be menininko?

– Mano gyvenime svarbiausia – modernus klounas, moderni tapyba, moderni braižyba, sudarančios mano asmenybę.

– Braižyba?

– Mano asmenybė?

– O taip.

– Mano asmenybė yra daug svarbiau už visą mano veiklą.

– Kitaip tariant, jums svarbiausia yra...

– ...mano asmenybė.

– Tai išreiškia Dalí. Ne tapyba, ne klounada, niekas kitas, tik...

– Tapyba, klounada, sceniškumas, technika – viskas tėra būdas išreikšti visą Dalí asmenybę.

– Suprantu, suprantu. Pažiūrėkime į vieną jūsų svarbiausių kūrinių, Dalí. Jis vadinasi „Miegas“. Kokia šio kūrinio mintis? Ar ji čia apskritai yra?

– Jis labai svarbus, nes pats darbas nuolat vyksta miego metu... Kiekviena geriausių mano idėjų ateina per sapnus ir didesnė Dalí veiklos dalis vyksta miego metu.

– Kitaip tariant, geriausias dalykus jūs suvokiate...

– Visi svarbiausi dalykai atsitinka tada, kai aš miegu.

– Įdomu paklausti, ar yra daugiau temų, kitų ryškių idėjų, įkvepiančių visus jūsų darbus. Akivaizdu, kad tai tiesiog Dalí saviraiška, ne daugiau. Ar aš klystu?

– Ne, tai Dalí. Žinoma, Dalí kosmogonija.

– Kas?

– Dalí kosmogonija.

– Kas yra Dalí kosmogonija? Ką tai reiškia?

– Tai naujos branduolinės fizikos nuojauta, nes visi, pirmą kartą pamatę mano piešinius, ima juoktis, tačiau prabėgus beveik dvylikai metų mokslininkai pripažįsta, kad mano tapyboje pavaizduota sritis buvo tikra pranašystė, kaip tada, kai tapiau minkštus laikrodžius, kurie, kaip visiems atrodo, turi būti kietas objektas, o aš tapiau juos kaip minkštą kamambero sūrį – ir visi juokėsi. Naujaisi branduolinės fizikos duomenys įrodė, kad naujoji erdvėlaikio koncepcija yra absoliučiai lanksti. Dabar mikrofizikos dėka laikas pasukamas priešinga kryptimi, taip patvirtinant, kad šis grynai siurrealistinis požiūris į minkštus laikrodžius yra visiškai teisingas ir mokslinis...

– Dalí, turiu prisipažinti, kad maždaug nuo pusės mūsų pokalbio aš jau nieko nebesuprantu ir nežinau, ar mes galėtume pabandyti dar kartą, jeigu paklausčiau kitaip.

– Ką dailininkas, bet kuris dailininkas duoda pasauliui ir savo amžininkams? Bet kuris dailininkas, ne Dalí konkrečiai. Koks yra dailininko indėlis apskritai?

– Kiekvienas dailininkas tapo savo paties kosmogonija.

– Savo paties, tik tiek. Tai reiškia...

– Rafaelis tapė dėl Rafaelio kosmogonijos. Rafaelis yra Renesanso epochos atstovas. Dalí tapo branduolinėje epochoje ir froidistiniame branduolinių ginklų ir psichologinių teorijų amžiuje.

– Kuris šiuolaikinis dailininkas jus žavi?

– Pirmiausia Dalí, po Dalí – Picasso, po jų daugiau niekas.

– Iš visų dailininkų vien Dalí ir Picasso jus iš tiesų jaudina?

– Du moderniosios tapybos genijai.

– Vieninteliai šių laikų genijai yra Dalí ir Picasso? Savo autobiografijoje rašėte: „Aš dievinu tris dalykus: silpnumą, senatvę ir prabangą.“ Kodėl?

– Kadangi prabanga siejasi su monarchija, tai jos produktas, ir kiekvieną dieną aš vis monarchiškesnis, ne politine prasme, nes Dalí nesidomi politika.

– Politika.

– Filosofine ir kosmologine...

– Prasme?

– Taip, nes pagal šiuolaikinį supratimą nauji chromosomų, fizikos ir biologijos atradimai, viskas, kas vyksta, įskaitant ir monarchiją, yra prabangiausi dalykai gyvenime...

– Prabangiausi, gerai. O kaip su senatve?

– ...ir tobuliausi.

– Ir tobuliausi? O senatvė? Kuo jus žavi senatvė?

– Nes, žinot, maži jauni žmonės visiškai kvaili.

– Jauni žmonės kvaili?

– Jie visi tiki, kad genijai yra senieji žmonės, pavyzdžiui, Leonardo da Vinci ar kas nors ką nors tikrai pasiekęs.

– O silpnumas. Kodėl jus žavi silpnumas?

– Todėl, kad šiuolaikinėje fizikoje viskas yra silpna, kiekvieną protoną ir neutroną supa silpnumas, supa niekas. Šiuo metu pats fantastiškiausias dalykas fizikoje yra antimaterija. Kiekvienas naujasis fizikas kalba apie antimateriją, o Dalí jau prieš 20 metų nutapė pirmuosius antimaterijos angelus.

– Savo biografijoje jūs rašėte, kad mirtis yra graži. Kas gražaus mirtyje, kodėl ji graži?

– Viskas yra vienas jausmas, mano nuomone, viskas erotiška.

– Kas yra viskas?

– Erotika.

– Erotika?

– ...yra bjauru, bjauru tarp viso kito, bet dėl to atsiranda mirties pojūtis, ir viskas pasidaro tauru bei didinga.

– Taigi, kitaip sakant, gyvenimas yra erotiškasis ir dėl to bjaurus. Mirtis neerotiška, bet tauri ir todėl graži?

– Ir graži. Žinot, Micky Wallace'ai, dabar jūs šiek tiek uždirbate, esate pakankamai gražus ir žymus, bet svarbiausia, kai mirsite, visi gerbs jus tūkstantį kartų daugiau, būsit fantastiškas vyras.

– Tai pasiūlymas?

– Būtent. Jei dabar sušoktumėte striptizą, taptumėt bjaurus per vieną sekundę.

– Sutinku, sutinku. Pasakykit, kaip manote, kas nutiks jums mirus?

– Aš netikiu savo mirtimi.

– Jūs nemirsitė?

– Ne, paprasta mirtim tikiu, netikiu Dalí mirtimi. Pati kėti savo mirtimi yra beveik neįmanoma.

– Bijote mirti?

– Taip.

– Mirtis graži, bet jūs bijote mirti?

– Būtent... Nes Dalí yra prieštaringas ir paradoksalus žmogus.

[...]

http://www.hrc.utexas.edu/multimedia/video/2008/wallace/dali_salvador.html
Vertė Akvilė Žilionytė

Redaktorė: Giedrė Kazlauskaitė (gkazlauskaitė@gmail.com).
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketos: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Teatras, kinas: Jūratė Visockaitė.
Direktorius: Zydrušas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1600 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

